

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA SÖZCÜK TÜRÜ İLE İLGİLİ
ETKİNLİKLERİN İNCELENMESİ**

Fatih ÇAMCI
ORCID: 0000-0002-5486-6227

Danışman
Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
ORCID: 0000-0003-4088-5926

Konya – 2023

ÖN SÖZ

Dil öğretim sistematığı temel dil becerilerinin kazandırılması/geliştirilmesi ve buna ek olarak hedef dilin dil bilgisi ve söz varlığının öğretimi esasına dayanır. Buna göre dil öğretiminde; okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerileri, söz varlığı ve dil bilgisi öğrenme alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Bu öğrenme alanları içinde dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin ses, şekil, cümle ve anlam bakımından dili tanımları hedeflerini içerir. Öğrencilerin dilin yapısını, sınırlarını tanıdıkları ve böylelikle dil farkındalığını keşfettikleri alan dil bilgisi alanıdır. Bu alan içinde de sözcük ve sözcük türü öğretimi anlama ve anlatım boyutuyla öğrencilerin dil kullanım güçlerini belirleyici bir özelliğe sahiptir. Türkçe eğitiminde sözcük türü öğretimi; bireyin hayata açılan kapısı olan dilini yetkin bir biçimde kullanabilmesi amacıyla yürütülür.

Ders kitapları öğretim süreci içinde ana materyal olması bakımından belirleyici bir özelliğe sahiptir. Öğretim programına uyumlu ve öğretim programının amaçlarına paralel hazırlanan ders kitaplarının dil öğretim sistematığı içindeki alanlar ve bu alanlar içinde özel konular bakımından incelenmesi daha verimli ders materyalleri oluşturulması bakımından yönlendirici olacaktır. Bu doğrultuda bu çalışma sözcük türü öğretiminin ortaokul Türkçe ders kitaplarında hangi etkinliklerle yürütüldüğünü incelemek ve alana katkı sağlamak amacıyla yürütülmüştür.

Çalışmanın ilk bölümünde problem durumu, amaç ve alt amaçlar, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir. İkinci bölümünde kuramsal çerçeveye yer almış ve ilgili konular alt başlıklar şeklinde açıklanmıştır. Üçüncü bölümde konuyla ilgili alanyazında bulunan başka çalışmalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmanın yöntemi, kullanılan araştırma modeli, inceleme nesnesi, verilerin toplanması ve elde edilen bilgilerin analizleri aktarılmıştır. Beşinci bölümde elde edilen bulgular ve yorumları içerirken, altıncı ve son bölümde ise çalışmada elde edilen sonuçlar, araştırma amacına ve alt amaçlarına uyumlu olarak sunulmuş, bu sonuçlar başkaca bilimsel çalışma sonuçlarıyla karşılaştırılarak tartışılmış ve araştırma sonuçlarına bağlı önerilere yer verilmiştir. Çalışmada faydalanılan ve içerikte dipnotları verilen çalışmalar, kaynakça başlığı altında gösterilmiştir. Çalışma kapsamında incelemeye alınan Türkçe ders kitaplarındaki sözcük türü öğretimine yönelik etkinlikler ekler halinde verilmiştir.

Tez çalışmamın hazırlanmasında bilgisi ve tecrübesiyle yol gösteren, süreci yönetip yönlendiren danışmanım sayın Prof. Dr. Mustafa YILDIZ'a, sonsuz teşekkür ederim. Akademik gelişimimde desteklerini esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Zehra GÖRE'ye, Doç. Dr. Murat ATEŞ ve Doç. Dr. Serdar DERMAN'a, teşekkürü borç bilirim.

Şahsıma devrettiği ve onun içinde de hep dalgalanacağını bildiğim eğitim sancağını, kendisine nicelerini ithaf etmeyi umduğum çalışmalarla yükseltmeye gayret edeceğim babam emekli öğretmen Faruk ÇAMCI'ya, hürmet ve şükranlarımı sunarım.

Fatih ÇAMCI
Temmuz 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Varsayımlar	3
1.4. Sınırlılıklar.....	3
1.5. Tanımlar	3
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1 Temel Dil Becerileri ve Dil Bilgisi Öğretimi	5
2.2.1 Sözcük ve Sözcük Öğretimi	11
2.2.2 Sözcük Türleri	14
2.2.3 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programında Sözcük Türü Öğretimi.....	17
2.3. Ders Kitapları ve Etkinlik Temelli Öğretim.....	20
2.3.1. Sözcük Türü Öğretiminde Etkinlikler	23
2.4. Bloom Taksonomisi ve Etkinlik Değerlendirme.....	24
3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	27
4. YÖNTEM.....	33
4.1. Araştırmanın Modeli	33
4.2. İnceleme Nesnesi.....	33
4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	34
5. BULGULAR	36
5.1. "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimi İle İlgili Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı Nasıldır?" Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum ...	36
5.2. " Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimi İle İlgili Etkinliklerin Dağılımında Hangi Sözcük Türü Ön Plana Çıkmaktadır?" Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	37

5.3. " Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimi İle İlgili Etkinliklerin Türkçe Beceri Alanları İçindeki Dağılımı Nasıldır?" Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum.....	39
5.4. "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki (2019) Kazanımlarla İlişki Düzeyi Nasıldır?" Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum	41
6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	46
6.1. Sonuç ve Tartışma	46
6.2. Öneriler.....	48
KAYNAKLAR.....	49
EKLER.....	53

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü ile İlgili Etkinliklerin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **133** sayfalık kısmına ilişkin, 14/07/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%26** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

14/07/2023

Fatih ÇAMCI

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

14/07/2023

Fatih ÇAMCI

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

F: Sıklık, frekans.

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

S: Sayı

Syf. : Sayfa

Program: Türkçe Dersi Öğretim Programı

T.5. : Türkçe 5.Sınıf

T.6. : Türkçe 6.Sınıf

T.7. : Türkçe 7.Sınıf

T.8. : Türkçe 8.Sınıf

Vb.: ve benzerleri

Vd.: ve diğerleri

Vs.: vesaire

Yay. : Yayın, yayınları

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Taksonominin Bilişsel Süreç Basamakları ve Özellikleri

Tablo 2. 7. Sınıf Dinleme/İzleme Kazanımlarından Bazılarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Basamaklarına Göre Örneklendirilmesi

Tablo 3. Çalışmada Yararlanılan Ortaokul Türkçe Ders Kitapları, Yayın Evi ve Basım Yılı

Tablo 4. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimi Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Tablo 5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Sözcük Türlerine Göre Dağılımı

Tablo 5.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Sözcük Türlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Tablo 6. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Tablo 6.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Sınıf Düzeyi ve Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Tablo 7. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Tablo 8. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımların Sözcük Türlerine Göre Dağılımı

Tablo 9. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımların Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Tablo 10. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımlar

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA SÖZCÜK TÜRÜ İLE İLGİLİ ETKİNLİKLERİN İNCELENMESİ

Fatih ÇAMCI

Dil öğretim sistematigi temel dil becerilerinin kazandırılması/geliştirilmesi ve buna ek olarak hedef dilin dil bilgisi ve söz varlığının öğretimi esasına dayanır. Buna göre dil öğretiminde; okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerileri, söz varlığı ve dil bilgisi öğrenme alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Bu öğrenme alanları içinde dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin ses, şekil, cümle ve anlam bakımından dili tanımaları hedeflerini içerir. Öğrencilerin dilin yapısını, sınırlarını tanıdıkları ve böylelikle dil farkındalığını keşfettikleri alan dil bilgisi alanıdır. Bu alan içinde de sözcük ve sözcük türü öğretimi anlama ve anlatım boyutuyla öğrencilerin dil kullanım güçlerini belirleyici bir özelliğe sahiptir. Türkçe eğitiminde sözcük türü öğretimi; bireyin hayata açılan kapısı olan dilini yetkin bir biçimde kullanabilmesi amacıyla yürütülür. Ders kitapları öğretim süreci içinde ana materyal olması bakımından belirleyici bir özelliğe sahiptir. Öğretim programına uyumlu ve öğretim programının amaçlarına paralel hazırlanan ders kitaplarının dil öğretim sistematigi içindeki alanlar ve bu alanlar içinde özel konular bakımından incelenmesi daha verimli ders materyalleri oluşturulması bakımından yönlendirici olacaktır. Bu doğrultuda bu çalışma sözcük türü öğretiminin ortaokul Türkçe ders kitaplarında hangi etkinliklerle yürütüldüğünü incelemek ve alana katkı sağlamak amacıyla yürütülmüştür.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin sınıf düzeylerine, sözcük türüne, temel dil becerilerine göre dağılımını ve Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanımlara göre durumunu belirlemeye yönelik bu çalışma nitel araştırma yönteminde betimsel bir araştırmadır. Araştırma kapsamında, çalışmanın amacında belirtilen temalar doğrultusunda Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikler doküman incelemesi yöntemiyle incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dengeli olmadığı, en çok karşılaşılan sözcük türü öğretimi etkinliğinin fiillerle ilgili olduğu, etkinliklerin büyük bir çoğunluğunun yazma becerisine yönelik olduğu, Türkçe Dersi Öğretim Programında sözcük türlerinin öğretilmesiyle ilişkilendirilebilecek toplam 21 adet kazanım olduğu ve bu kazanımların sözcük türüne ve beceri alanlarına göre dengeli dağılmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitapları, Sözcük Öğretimi, Etkinlikler.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Program
Master Thesis

ANALYSIS OF ACTIVITIES RELATED TO WORD TYPES IN SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS

Fatih ÇAMCI

Language teaching systematics is based on the acquisition/development of basic language skills and the teaching of grammar and vocabulary of the target language. Accordingly, in language teaching; reading, listening, writing and speaking skills, vocabulary and grammar emerge as learning areas. Within these learning areas, grammar teaching includes the objectives to define language in terms of sound, form, sentence and meaning. Grammar is the area where students discover language awareness due to recognising the structure and limits of language. Within this area, teaching vocabulary and vocabulary types is significant with the dimension of comprehension and expression for power of students' language usage. In Turkish language education, teaching vocabulary is carried out in order to the individual to use his/her language, which is the gateway to life, competently. Textbooks have a determining feature in terms of being the main material in teaching processes. Examining the textbooks, which are prepared in accordance with the curriculum and the aims of it, in terms of the fields within the language teaching systematics and special subjects within these fields will be a guide to create more efficient course materials. For this reason, this study was carried out to examine which activities are used for teaching vocabulary types in secondary school Turkish textbooks and to contribute to the field.

This study, which aims to determine the distribution of activities related to teaching vocabulary in secondary school Turkish textbooks according to grade levels, vocabulary types, basic language skills and the status according to the achievements in the Turkish Language Teaching Programme, is a descriptive research in qualitative research method. Within the scope of the research, the activities in Turkish textbooks were analysed and evaluated by document analysis method in line with the themes specified in the purpose of the study. As a result of the research, it was determined that the activities related to teaching vocabulary in secondary school Turkish textbooks are not balanced according to grade levels, the most common vocabulary teaching activity is related to verbs, the majority of the activities are related to writing skills, there are a total of 21 objectives that can be associated with the teaching of vocabulary types in the Turkish Lesson Teaching Programme and these objectives are not distributed evenly according to word types and skill areas.

Keywords: Textbooks, Teaching vocabulary, Activities.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Yapısı gereği sosyal bir varlık olan insanoğlu var olduğundan beri çevresiyle iletişim halinde olmuştur. İnsanların diğer canlılardan farklı olarak iletişim kurmak için kullandığı araç dildir. Dilin kullanımı farklı yöntemlerle gerçekleşse de iletişimin temelinde hep dil olmuştur. İnsanlar dil vasıtasıyla birbirleriyle anlaşır, ilişkiler geliştirir. Dilin kültürle bütünleşmiş bir ilgisi vardır. Yeni nesillere ya da farklı kültürlere geleneklerin, yaşayışın, tecrübelerin aktarılması da yine dil yoluyla gerçekleşir.

Dil nedir sorusunun pek çok cevabı olmakla beraber Türk Dil Kurumu bu kelimeyi üç başlıkta incelemiş, birinci başlıkta organ olan dili ve yan anlamlarını; üçüncü başlıkta eski dilde gönül anlamına gelen “dil”i işlemiştir. İkinci başlıkta ise “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” (TDK, 1998) tanımlaması yapılmıştır.

Muharrem Ergin dili insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessese olarak tanımlamaktadır (Ergin, 2013: 3).

İletişim aracı olarak kullanılan dilin anlamlı en temel unsurları kelimelerdir. Zeynep Korkmaz, kelimeleri ağzımızdan çıkan üç beş sesteki kurulu basit birer sembolden ibaret olmadığını söyler (Korkmaz, 2007: 2). Dolayısıyla kelimeler birtakım seslerin bir araya gelerek oluşturduğu anlamlı birimlerdir.

Zeynep Korkmaz, dilin dış yapısını seslere ve ses topluluklarına dayandırır ve bir kelimeyi oluşturan sesler, dilin öngördüğü ses kuralları çerçevesinde, bir yandan birbirleri ile kaynaşıp heceleri oluştururken bir yandan da zincirleme iç içe girerek kelimeleri oluşturduğunu belirtir (Korkmaz, 2007: 105). Bu bağlamda Muharrem Ergin de kelimenin, mânâsı veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğu olduğunu söyleyerek kelimelerin daha küçük birimlerin bir araya gelmesiyle oluştuğunu ortaya koyar (Ergin, 2013: 95).

Dilin temel yapı taşı sestir. Seslerden oluşan anlamlı birlikler ise sözcüklerdir. Sözcükler hem yazılı dilde hem de konuşma dilinde karşımızdaki insanları anlamının zihnimizde var olan anlamları başkalarına aktarmanın işlevsel parçaları durumundadır. Dil öğretimi temel dil becerilerinin kazandırılması/geliştirilmesi ve buna ek olarak öğretilen dilin dil bilgisi kurallarının sezdirilmesi esasına dayanır. Dil becerilerinin (okuma, dinleme, konuşma ve yazma) öğretiminde ve dil bilgisi öğretiminde, dilin anlamlı en küçük yapı taşları olması bakımından sözcüklerin ses, şekil ve anlam bilgisi bakımlarından öğretimi büyük önem taşımaktadır.

Ders kitapları Türkçe öğretiminde başlıca materyal durumundadır. Ders kitabında yer alan etkinliklerin dil öğretim sistematığı ve öğrenme süreçleri bakımlarından incelenmesi söz konusu ana materyalin değerlendirilmesini sağlayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Dilin etkili kullanılması için dil bilgisi alanında başarılı olmak gerekmektedir. Türkçe dersinde dil becerileriyle (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) dil bilgisi alanlarında öğretim yapılmaktadır. Dile ait kuralları bilen ve uygulayan kişiler dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında da başarılı olmaktadır. Dilin anlamlı en küçük birimi olan ve insanların anlaşmasında temel teşkil eden sözcükler iyi kavranmalıdır. Sözcüklerin cümle içindeki görevi ve anlamına göre sınıflandırılması sözcük türlerini meydana getirmiştir. Yapılan araştırmada, sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin tüm ortaokul düzeylerini kapsayarak inceleyen bir çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada sözcük türlerinin etkinlikler vasıtasıyla nasıl öğretildiği ve bu etkinliklerin sözcük türü öğretimindeki tesiri incelenecektir.

İnsan, karşılaştığı her durumu, yaşadığı duyguları, gördüğü her hareketi ve etrafındaki tüm kavramları sözcüklerle karşılar. Bir araya gelerek ya da tek başına cümleleri oluşturan sözcükler anlaşma, ilişki kurma aracıdır. Sözcük ve sözcük türlerinin iyi öğrenilmesi dili, dört temel beceride de (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) etkili kullanmayı sağlayacaktır. Bu araştırma sözcük türü öğretiminin nasıl yapıldığı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türlerinin etkinliklere dağılımını incelemesi bakımından önem taşımaktadır. Dil öğretiminin amaçları genel olarak göz önüne alındığında sözcük türü öğretimin süreç içerisinde önemli bir yer tuttuğunu görmek mümkündür. Öğretim programları da söz konusu durumun bir sonucu olarak sözcük türü öğretimine yönelik hedefler belirlemiş ve kazanımlar ortaya koymuştur. Türkçe öğretimde ana materyal durumundaki ders kitaplarına öğretim programındaki

hedeflerin nasıl yansıdığı, etkinliklerin amaçları gerçekleştirilmede ne durumda olduğu gibi konular önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda bu araştırmanın problemi “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü ile İlgili Etkinliklerinin İncelenmesi” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın problem cümlesi “ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimine yönelik terimlerin kullanım durumları ile sözcük türü öğretimine yönelik etkinliklerin sınıf düzeylerine, sözcük türüne, temel dil becerilerine göre dağılımı ve Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanımlara göre durumu nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Çalışmada bu ana probleme bağlı olarak aşağıdaki alt problemlere yönelik bulgular değerlendirilmiştir.

1. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır?
2. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin dağılımında hangi sözcük türü ön plana çıkmaktadır?
3. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin Türkçe beceri alanları içindeki dağılımı nasıldır?
4. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimine yönelik etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki (2019) kazanımlarla ilişki düzeyi nasıldır?

1.3. Varsayımlar

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerden elde edilen sonuçlar gerçeği yansıtmaktadır.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki sözcükler ile Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan sözcük türleri dengeli dağılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma ortaokul son beş yıldaki Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nun yayınladığı 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan farklı türlerden metinlerdeki dil bilgisi etkinlikleriyle sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Sözcük: Bir dildeki anlamlı en küçük birime sözcük denir. Sözcükler dilin etkili kullanılmasında temeli oluşturan birimlerdir.

Sözcük Türü: Sözcüklerin yapı, kavram ve görev bakımından tasnif edilmesi sözcük türlerini oluşturmuştur.

Etkinlik: Öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleşen, tecrübe ederek öğrenmeyi teşvik eden bir eğitim yaklaşımıdır.

Öğretim Programı: Bir eğitim kurumunda verilecek eğitimin hedeflerini, kazanımlarını, ders içeriklerini, öğretim yöntemlerini, değerlendirme ve sınav sistemlerini belirleyen bir plan ve programdır

BÖLÜM 2

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Temel Dil Becerileri ve Dil Bilgisi Öğretimi

Türkçe öğretiminde temel dil becerileri, okuma, yazma, dinleme ve konuşma olarak dört ana başlık altında incelenmektedir. Bu becerilerin her biri, öğrencilerin dil öğrenme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, öğrencilerin bu becerileri başarıyla kazanabilmesi için dil bilgisi kurallarını doğru bir şekilde öğrenmeleri de gerekmektedir.

Söz varlığını zenginleştirme ve sözcük öğretimine yönelik var olan tanımlamalarda, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında (2006) sözcük öğretimi konusunun tüm dil becerilerini kapsayan bir öneminin olduğu vurgulanmıştır. Dil becerileri söz varlığı ve sözcük öğretimi bakımından farklı başlıklarda ele alınmaktadır. Anlama ve anlatma olarak ayrılan bu konular incelendiğinde, Anlama; okuma ve dinleme dil becerilerini kapsarken, Anlatma becerilerini içeren ise yazma ve konuşmadır. Bununla birlikte “dinleme ve konuşma” sözel söz varlığı ile desteklenmekte iken “okuma ve yazma” yazılı söz varlığı ile desteklenmektedir (Gündoğdu, 2012).

Okuma becerisi, bireylerin okuduğu metni anlamaları, yorumlamaları, kavramaları ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeleri açısından oldukça önemlidir. Okuma becerisinin gelişmesi, öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanması ve düzenli okumalar yapması ile sağlanabilir. Öğrencilerin ilgi duydukları konulara yönelik kitaplar okuması, okuma hızını arttırmak için yapılan çalışmalar, okuduğu metindeki önemli bilgileri işaretleyip not almak gibi yöntemler, okuma becerisinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, okuma becerisinin gelişiminde öğretmenlerin de önemli bir rolü vardır. Öğretmenler, öğrencilere okuma stratejileri öğretmeli, okuduğu metinleri anlama ve yorumlama becerilerini geliştirmek için farklı yöntemler uygulamalıdır. Bu stratejiler arasında, öğrencilere metinleri ön okuma yapmaları, anahtar kelimeleri belirlemeleri, metinde geçen sorulara önceden cevap aramaları gibi yöntemler bulunur. Okuma becerisini geliştirmek için Türkçe dil bilgisi kurallarının öğrenilmesi de oldukça önemlidir. Türkçe dil bilgisi kurallarının öğrenilmesi, okunan metindeki cümlelerin yapısını anlamak ve yorumlamak için fayda sağlayacaktır. Okuma becerisinin gelişimi, öğrencilerin okuma alışkanlıklarını kazanmaları, düzenli okumalar yapmaları, öğretmenlerin farklı okuma stratejileri uygulamaları ve Türkçe dil bilgisi kurallarının öğrenilmesi gibi faktörlere bağlıdır.

Okuma, yapılandırıcı yaklaşıma göre, görme, seslendirme, anlama, zihinde yapılandırma gibi çeşitli işlemlerden oluşan bir süreçtir. Bu süreç, çizgi, harf veya sembollerin algılanmasıyla başlar ve ardından dikkat yoğunlaştırılarak kelime ve cümlelerin anlamı bulunur. Cümle ve paragraflarda ilgi duyulan, önemli görülen unsurlar seçilir ve bu unsurlar sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, sorgulama, analiz-sentez, değerlendirme gibi çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilir. Bu şekilde işlenen bilgiler, okuyucunun ön bilgileriyle birleştirilir ve yeniden anlamlandırılır. Anlamlandırma işlemi, okuyucunun ilgi, güdülenme, okuma amacı ve genel kültürü gibi etkenlerden etkilenir. Kısacası, okuma aktif bir süreçtir ve birey, ön bilgileriyle metindeki bilgileri bütünleştirerek yeni anlamlar üretir (Güneş, 2021: 127).

Okuma, aktif ve etkili bir anlam oluşturma sürecidir, yazar ve okuyucu arasında iletişimi gerektirir. Okuma öğretiminin ana amacı, yazılı dilde iletişim kurabilme becerisini kazandırmaktır. Okuma zihinsel bir faaliyettir ve doğrudan gözlenebilecek bir şey değildir. Günümüzde okumanın en önemli konusu, okunan metinlerden anlam çıkarabilme ve anlamı yapılandırabilmedir (Güneş, 1997: 55, Akt. Akyol, 2021: 33).

Metinle karşılaşan iyi bir okuyucu, metnin anlamını kurmaya odaklanır. İlk olarak, materyalin türünü hızla belirler ve okuma amacını oluşturur. Daha sonra, konuyla ilgili ön bilgilerini okuma ortamına aktarır, bu da tahmin yapmayı kolaylaştırır. Okuma sırasında, iyi okuyucu kendi kendine anlama durumunu sürekli kontrol eder ve sorular sorarak zihinsel imajlar oluşturur. Ayrıca önemli noktaları daha dikkatli inceleyerek ve karmaşık ifadeleri açıklığa kavuşturarak tahminlerini düzenler ve geliştirir. Anlaşılması zor bir metinle karşılaştığında, yardımcı stratejileri kullanır, örneğin bölümleri anlama, tekrar okuma yapma veya öğretmenden veya arkadaştan yardım isteme. İyi bir okuyucu, okumayı tamamladıktan sonra metni özetler, olayları eleştirir ve değerlendirir. Tüm öğrencilerin bu süreci etkili bir şekilde yaşaması gerekmektedir (Akyol, 2021: 33, 34).

Yazma, düşüncelerin belirli bir formatta ifade edilmesi için kullanılan bir dil becerisidir. Türkçe eğitiminde dört temel dil becerisinden biri olarak kabul edilir. Yazma becerisi, dilin yapı özelliklerinin yanı sıra doğru kelime seçimi, düşüncelerin düzenlenmesi, doğru bir şekilde organize edilmesi, uygun bir üslup kullanımı ve yazım kurallarının uygulanması gibi çeşitli bileşenlerin birlikte kullanılmasını gerektirir. Yazma becerisi geliştirilebilir bir beceridir ve düzenli olarak yazma pratikleri yapmak, okuma ve araştırma yapmak, kelime hazinesini genişletmek ve öğrenme materyalini eleştirel bir şekilde

değerlendirmek gibi stratejilerle geliştirilebilir. Yazma becerisi, öğrenme ve iletişim becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir araçtır ve her yaştan öğrencinin etkin bir şekilde kullanması gereken bir beceridir.

Bazı durumlarda "yazma" kavramı, öğrenme alanı, işlem ve süreç becerileri, yöntem ve teknikler gibi çeşitli anlamlarda kullanılabilir. Türkçe öğretiminde ise yazma, bir öğrenme alanıdır ve içerisinde yazmaya ilişkin çeşitli işlemler, süreçler, beceriler, boyutlar, yöntemler ve teknikler bulunmaktadır. Yazma, zihnimize yapılandırılmış bilgi, düşünce, duygu ve istekleri belli kurallara uygun olarak yazıya aktarma çalışmaları olarak işlem görür. Yazma süreci, zihinde başlayan ve harflerin yazılmasına kadar olan aşamaları içerir. Yazma becerisi, kalem tutma, harfleri yazma ön bilgileri harekete geçirme, zihinde düzenleme, metinleştirme, gözden geçirme gibi çeşitli alt becerilerden oluşur. Yazma boyutu ise fiziksel ve zihinsel olarak tasarım, işlem ve paylaşma boyutlarını kapsar. Ancak, "yazma nedir?" sorusu genellikle yazmanın işlem ya da süreç yönü ele alınarak açıklanmaktadır (Akyol, 2021:107).

Tarihte sadece ayrıcalıklı sınıfların kullanabildiği yazma becerisi, günümüzde ilköğretimin hemen başında öğrencilere kazandırılmaktadır. Birinci sınıfın birinci dönemi okuma ve yazma becerisini öğrencilere kazandırmak amacıyla ayrılır. Bu süreç, ilk okuma ve yazma eğitimi olarak adlandırılır ve öğrencilerin okuryazar hale gelmeleri beklenir. Örgün eğitimde öğrencinin okuryazar hale gelmesi ve bu becerileri en iyi şekilde kullanması, okulun öğrenciye kazandıracaklarına aracılık etmesi bakımından önemlidir. Türkçe dersi içinde bu becerilerin geliştirilmesi asıl hedeftir ancak diğer derslerde öğrencilerin öğrenmeleri de bu becerilere dayanmaktadır. Yazma becerisi, ilköğretimin birinci kademe Türkçe dersinin temel öğrenme alanlarından birini oluşturmaktadır. Hedeflenen, 1-5. sınıflar arasındaki öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmesi ve bu alanda uzmanlaşmalarıdır. Bu uzmanlık, öğrencilerin her türlü yazıyı yazmasını beklemek yerine yazılı olarak aktarma ihtiyacını karşılamayı anlamalarına yöneliktir. En üst düzey yazma becerisi, edebi/estetik değeri olan anlatım yeteneğinin kazanılmasıdır. Yazarlık seviyesine ulaşmak, herkes için mümkün olmayabilir çünkü burada yetenek belirleyici olabilir. Yazma eğitimi üzerine çalışan her araştırmacı, her öğrencinin tam ve doğru yazmayı öğrenebileceğini ancak her öğrencinin bir yazar olamayacağını belirtmektedir (Karadağ ve Maden, 2019, Bölüm 11: 269,270).

Türkçe öğretimindeki dört temel beceri alanından birisi olan konuşma eğitimi, öğrencilerin etkili ve doğru bir şekilde konuşmalarını sağlamayı amaçlayan bir öğretim

alanıdır. Konuşma becerisi, birçok açıdan önemli olup öğrencilerin akademik ve sosyal hayatlarındaki iletişimlerinde önemli bir rol oynar. Konuşma becerisi, öğrencilerin dil becerilerinin gelişmesine ve iletişim becerilerinin artmasına yardımcı olur. Konuşma eğitimi, öğrencilerin sözlü iletişim becerilerinin geliştirilmesine odaklanır ve doğru telaffuz, anlam yüklemesi, tonlama, vurgu ve jest gibi unsurların kullanımını üzerinde durur.

Konuşma eğitimi genellikle sınıf içi tartışmalar, konuşma ve sunum etkinlikleri, rol oyunları, drama çalışmaları, şiir okuma gibi uygulamalı etkinliklerle desteklenir. Bu uygulamalar öğrencilerin özgüvenlerini artırırken, kendilerini daha iyi ifade etmelerine, farklı bakış açılarını paylaşmalarına ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Konuşma becerisi Türkçe öğretiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, öğretim programları genellikle öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmek için etkinlikler ve materyaller sunar ve öğretmenler de sınıf içi etkinliklerle öğrencilerin konuşma becerilerini destekler.

Duygu ve düşüncelerin sözlü olarak aktarılmasını ifade eden konuşma, insanlar arasında iletişim kurmanın en etkili yoludur. Dil, düşünce, duygu, ses, beyin ve konuşma organları bir araya gelerek karmaşık bir süreç oluşturur. Eğer bu süreçte bir öge eksik ya da yetersiz olursa, çeşitli konuşma bozuklukları ortaya çıkabilir. Konuşma sadece seslendirme işleminden ibaret değildir; ayrıca bir dizi zihinsel işlem ve süreçleri de içerir. Bu nedenle konuşmaya "sesli düşünme" de denir. Konuşma sırasında jest, mimik, tonlama, vurgulama gibi beden dili unsurları kullanılarak sözler etkili hale getirilir. Konuşma sürecinde kullanılan sözcüklerin yanı sıra, ses yüksekliği, konuşma hızı, nefes alıp verme biçimi, duraklama, yüz ifadesi, göz hareketleri, duruş biçimi ve kişiler arasındaki mesafe gibi unsurlar da önemlidir (Güneş, 2021: 104).

İletişimi sağlamanın en yaygın ve en önemli aracı konuşmadır ve çoğu durumda insanlar arasındaki iletişim bu şekilde gerçekleştirilir. İnsan beyni, karmaşık işlemler oluşturup, ses organları vasıtasıyla karşı tarafa gönderilen mesajları işleyerek dinleyicinin kulağına ulaştırır ve beyindeki ilgili merkezlerde anlamlandırır. Güzel konuşma, anlaşılır olma ve sesin etkili kullanılması, başarılı bir iletişimin anahtarıdır. Bunu sağlamak için birtakım bilgi ve eğitim gereklidir. Konuşma hem bireysel hem de sosyal açıdan önemli bir yer tutar ve hayatta başarı ya da başarısızlıkla sonuçlanabilecek bir etkiye sahiptir. Milleti meydana getiren bireylerin sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri ve demokratik haklarını kullanabilmeleri için iyi bir konuşma eğitiminden geçmeleri gerekmektedir (Özbay, 2005).

Öğrencilerin rahat, kolay ve akıcı konuşma becerilerini geliştirmek amacıyla verilecek konuşma eğitimi, günlük hayatta gerçekleştirilen iletişim durumlarının dikkate alınmasıyla gerçekleştirilmelidir. İletişim sürecinin nitelikli ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, öğrenmenin kalıcı ve içselleştirilmiş olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Konuşma becerilerinde istenilen davranışların alıştırmalarla kalıcı hale getirilememesi, kişinin ileri yaşamını da doğrudan etkileyebilir ve olumsuz tutumlar geliştirmesine neden olabilir (Büyükikiz ve Hasırcı, 2013: 59).

Dinleme becerisi, bir kişinin anlamaya çalıştığı bir mesajı, konuşmayı ya da başka bir sesi işitmekle ilgilidir. Dinleme becerisi, sadece duymakla değil, anlamakla da ilgilidir. Dinleme becerisi, öğrencilerin sözlü iletişimde anlama ve yanıt verme yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olur. Aynı zamanda öğrencilerin okuma anlama, yazma ve dilbilgisi becerilerini de güçlendirir. Dinleme becerisi, öğrencilerin öğrenme sürecini geliştirmelerine yardımcı olur ve onların ilgi ve dikkatlerini artırarak, öğrenmeye daha aktif katılım sağlar. Dinleme eğitimi, öğrencilere hem dinledikleri metnin hem de konuşan kişinin dil yapısını, tonunu, vurgusunu, hızını ve anlamını anlamalarına yardımcı olur. Bu beceri, sınıf içinde ve dışında kullanılan farklı materyallerle, öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik çeşitli etkinlikler ve teknikler içermektedir. Dinleme becerisi, diğer insanların duygularına saygı duymak ve onların ihtiyaçlarını anlamak için önemlidir. Dinleme becerisi Türkçe eğitiminde önemli bir yer tutar ve öğrencilerin etkili iletişim kurmaları, öğrenmeleri ve sosyal hayatta başarılı olmaları için geliştirilmesi gereken bir beceridir.

Dinleme becerisi hakkında yapılan tanımların ortak özelliklerinin birleştirilmesiyle, dinleme becerisi konuşma unsurlarını duyabilme, algılayabilme ve anlamlandırabilme süreçlerini içeren bir beceri olarak tanımlanabilir. Dinleme becerisi yaşla orantılı olarak edinilen ve diğer dil becerileriyle ilişkili olarak gelişen bir beceridir ancak her bireyde aynı seviyede gelişmeyebilir. Bu becerinin gelişimini etkileyen faktörler vardır (Ateş, 2016: 141).

Dinleme, karmaşık bir süreçtir ve seslerin ve konuşmaların anlamlandırılmasıyla gerçekleşir. Dinleme süreci, iki aşamalı bir süreçtir ve iki aşama da zihinsel işlemleri içerir: i) işitme ve ii) dikkat yoğunlaştırma ve anlamlandırma. Dolayısıyla, dinleme amaca yönelik bir zihinsel etkinliktir. İlk aşama, sesler ve sözel uyarıcıların işitilmesidir. İkinci aşamada ise ilgi duyulan ve gereken bilgi ve düşünceler seçilirken diğerleri elenmektedir. Seçilen bilgiler daha sonra çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilerek anlama, sıralama, sınıflama, ilişki kurma, düzenleme ve değerlendirme gibi işlemler uygulanmaktadır. Sonrasında ise bu bilgiler kişinin

zihinsel yapısına göre anlamlandırılmaktadır. Anlamlandırma sürecinde, yeni bilgiler önceki bilgilerle ilişkilendirilir, sorgulanır ve yorumlanır (Özbay, 2012: 91).

Dil bilgisi, bir dilin kurallarını, yapısını, işleyişini ve işlevlerini inceleyen bilim dalıdır. Bir dili öğrenmek isteyenlerin, o dilin yapısal özelliklerini ve işlevlerini anlamalarına yardımcı olan bir disiplindir. Dil bilgisi, bir dildeki kelimelerin yapısını, kelime türlerini, cümlelerin kuruluşunu, cümle türlerini, anlamını ve kullanımını inceler. Dil bilgisi, bir dilin doğru ve etkili bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli olan kuralları öğretir.

Korkmaz, dil bilgisi hakkında: Yazılı ve kültür dili olarak kullanılan bir dilin, iki önemli dayanağı vardır. Bu dayanıklardan biri, o dilin tüm sözcük dağarcığını içeren sözlüktür. Diğeri ise gramerdir. Gramer, bilimsel ölçüler içinde bir dilin anlaşılması ve kullanılması için gerekli olan yöntemleri ve kuralları bir sistem yapısı içinde öğreten bilim dalıdır. Sözlük ve gramerler, dilin kuşaklar arasında unutulmasını önleyen ve onları birbirine bağlayan bağlardır. Ayrıca gramer, bir dilin sağlıklı bir şekilde gelişmesinde anahtar rol oynamaktadır. Dilin konuşulduğu toplumun kültürel varlıklarını koruma ve sağlıklı bir şekilde ilerleme konusunda da en önemli etkidir (Korkmaz, 2019: 86).

Türkçe eğitimi alanında dil bilgisi öğretimi öğrencilerin başarısı açısından temel bir rol oynamaktadır. Dil bilgisi, bir dilin yapısal özelliklerini anlamayı sağlar ve doğru bir şekilde kullanmayı gerektirir. Dil bilgisi öğretiminde, öğrencilere dilin temel yapıları hakkında bilgi verilir ve öğrenmeleri kolaylaştırmak için pratik örneklerle desteklenir. Dil bilgisi kuralları, öğrencilerin sözlü ve yazılı olarak kendilerini doğru bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Dil bilgisi öğretiminde, öğrencilere önce temel dil bilgisi kuralları öğretilir, ardından daha karmaşık kurallara geçilir. Dil bilgisi öğretimi, öğrencilere gramer yapılarını anlamaları ve dilin yapısını daha iyi kavramaları için birçok yöntem kullanır. Bunlar arasında örnekler verme, alıştırmalar yapma, oyunlar oynama ve yaratıcı yazma ödevleri verme yer alır. Bu yöntemler, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını daha iyi anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olur. Dil bilgisi öğretimi Türkçe eğitimi alanında önemli bir yere sahiptir ve öğrencilerin başarısı için gereklidir. Dil bilgisi öğretimi, öğrencilerin doğru bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olur ve ayrıca onların düşünme ve anlama becerilerini de geliştirir.

Muharrem Ergin dil bilgisini dilin bütün yönlerini inceleyen bir alan olarak görür. Bu bakımdan sesten manaya kadar dilin bütün özelliklerinin birbirinden ayrı düşünülemediğini

vurgular. Dil seslerden oluşan çeşitli şekillerden meydana gelir ve bu şekillerin manaları veya vazifeleri vardır. Dolayısıyla, dilin tümü, sesli şekillerden oluşan ve cümleye kadar her bir dil unsurunu içeren bir yapıya sahiptir. "Şekil" kelimesi burada, kelime bünyesindeki gramatikal şekiller yerine sesteki cümleye kadar olan bağımsız dil malzemelerini ifade etmek için kullanılır. Dilin incelenmesi, bu dil birliklerini, gramer birliklerini, şekilleri, mana ve vazifeleriyle birlikte incelemeyi gerektirir. Dil bilgisinin görevi, seslerden cümleye kadar olan tüm dil birliklerini yapı, mana ve vazifeleri bakımından incelemektir. Bu nedenle, bir dilin gramerini ortaya koymak için dil bilgisini yukarıdaki klasik bölümlere ayırmak yerine, dilin yapı, mana ve vazife bakımından bütün olarak ele alınması daha doğru olacaktır. Sonuç olarak dil bilgisi konularının tıpkı dildeki bütünlük gibi incelenmesi gerektiğini ifade eder (Ergin, 2013: 28).

Dil bilgisi, dilin yapısını ve işleyişini anlamamızı sağlayan bir konu olmasının yanı sıra, dilin etkin bir şekilde öğrenilmesi ve kullanılması için en temel unsurdur. Bu noktada, dil bilgisi öğretimi, dil bilgisinin aktarılması, anlaşılması ve dilin doğru bir şekilde kullanılması amacıyla gerçekleştirilen bir süreçtir.

Dil bilgisi öğretimi eskiden sadece dil ile ilgili kuralları öğrenmek anlamına gelir ve öğrencilere bir dizi kural aktarılırdı. Ancak zamanla bu sınırlı anlayış ve yaklaşım değişmiştir. Günümüzde dil bilgisi, söz konusu dili kullananlar tarafından dilin doğru anlaşılması, bu bireylerin iletişim kurabilmesi ve zihinsel becerilerini geliştirebilmesi amacıyla öğretilmektedir. Dil bilgisi, sadece iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda dilin anlaşılması ve öğrenilmesinin konusu haline gelmiştir. Çünkü dil bilgisi, bir dilin doğru kullanılması ve geliştirilmesi için gereklidir (Güneş, 2021: 267).

Dil bilgisi öğretiminin amacı, öğrencilere Türkçenin temel becerilerini şuurdu bir şekilde kazandırmak için dili kuralları ve özellikleri ile tanıtmaktır. Dil bilgisi konuları, dil öğretiminde diğer becerileri destekleyici bir unsur olarak yer alır. Dil bilgisi öğretimi, doğallıktan, canlılıktan ve işlevsellikten koparılmadan yapılmalıdır çünkü bağımsız bir şekilde yapılması, kuru, soyut ve ezberci bir öğrenme ortaya çıkarır. Gramere dayalı bir öğretimin hayattan kopuk olacağı unutulmamalıdır (Derman, 2008: 7).

2.2.1 Sözcük ve Sözcük Öğretimi

Sözcük, dilin temel yapı taşlarından biridir ve anlam taşıyan en küçük birimdir. Dilin işlevsel olarak kullanılabilmesi için sözcüklerin tanınması, anlamlandırılması ve kullanılması

gereklidir. Sözcükler, dilbilgisi kurallarına uygun olarak yapılandırılmış ve belirli bir anlamı olan sembolik işaretlerdir. Bu sembolik işaretler, dilbilgisi kurallarına göre bir araya gelerek cümleleri ve metinleri oluştururlar. Sözcükler, dilin yapısal ve anlamsal özelliklerinin anlaşılması açısından önemli bir rol oynarlar.

Chomsky ve arkadaşları, dilin yapısal özelliklerini araştırmak için dil bilgisel açıdan doğal bir dildeki sözcükleri tanımlayan gramer kurallarını incelemişlerdir. Ayrıca, Bloomfield ve Sapir gibi dilbilimciler, dildeki sözcüklerin etimolojisi (kökeni) ve kullanımı gibi konulara odaklanmışlardır.

Korkmaz (2019) Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü'nde kelimeyi *Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavrama karşılık olan yahut da somut ve soyut kavramlar arasında geçici ilişkiler kurmaya yarayan dil birimi. Somut kelime: ağaç, taş, kedi vb. Soyut kelime: sevinç, üzüntü, kaygı, çalışkanlık vb. İlişki için: gibi, göre, dolayı, kadar, karşı, üzerinde vb.* olarak tanımlamıştır.

Kelime grupları ve cümlelerin kelimelerden oluştuğu sonucundan hareketle, kelimelerin manalı en küçük dil birimleri olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, hemen eklenmesi gerekir ki kelimelere manalı en küçük dil birimleri demenin yeterli değildir. Bu tanım, tüm kelimeleri içermemektedir. Kelimelerin çoğu anlamlı olsa da, bazı kelimelerin tek başlarına anlamı bulunmamaktadır. Bu tür kelimeler, sadece diğer kelimelerle birlikte kullanıldıklarında anlamlı bir rol oynarlar ve belli bir ölçüde anlam kazanırlar. Bu nedenle, bazı kelimelerin yalnızca dilbilgisi işlevleri vardır. Dolayısıyla, kelimeler, anlamı veya dilbilgisi işlevi olan en küçük dil birimleridir (Ergin, 2013: 95).

Türkçe öğretimi, dilimizin doğru kullanımını sağlamak amacıyla dil öğretimi açısından önemli bir yere sahiptir. Dil öğretiminde sözcük öğretimi de bu amaca hizmet eden önemli bir konudur. Sözcükler, bir dilin yapı taşlarıdır ve dilin doğru kullanımı için önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, Türkçe öğretiminde sözcük öğretimi doğru bir şekilde yapılmalıdır. Sözcük öğretimi, öğrencilere sözcüklerin anlamlarını, kullanımlarını ve yapılarını öğretmek için yapılan çalışmaların tümüdür. Sözcük öğretimi, öğrencilerin kelime hazinelerini genişletmelerine ve doğru bir şekilde kullanmalarına yardımcı olur. Türkçe öğretiminde, sözcük öğretimi okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesinde büyük bir rol oynar. Sözcük öğretimi, öğrencilere kelimeleri ezberletmekten ibaret değildir. Sözcük

öğretimi, öğrencilere kelimelerin anlamlarını, kullanımlarını, yapılarını ve kelime ailelerini öğretir. Kelime anlamları, öğrencilere kelimenin tanımını, kullanım alanlarını ve eş anlamlılarını öğretir. Kelime kullanımları, öğrencilere kelimenin farklı bağlamlarda nasıl kullanılabileceğini öğretir. Kelimelerin anlamlarını öğrenmek için öğrencilere örnek cümleler vermek, kelime kullanımlarını öğrenmek için öğrencilere farklı metinler okutmak, kelime yapılarını öğrenmek için kelime köklerini ve ekleri öğretmek önemlidir. Ayrıca, öğrencilerin sözcükleri kullanarak örnek cümleler kurmalarına da fırsat verilmelidir. Sözcük dağarcığını geliştirmenin en sistemli yollarından biri de Türkçe derslerinde takip edilen ders kitaplarının etkili kullanımudur. Eğitimde birliği sağlamak amacıyla sınıftaki tüm öğrenciler aynı ders kitabını takip etmekte ve her öğrenciye aynı sözcükler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Öğretmenin sınıfta kullanacağı etkili bir yöntem bu sözcükleri kazanmada faydalı olacaktır.

Öğrencileri anlama ve anlatma bakımından geliştiren Türkçe eğitimi, bireyi günlük yaşamında karşılaştığı problemlerin çözümünde, eleştirel düşünme yolları geliştirmesinde, yaratıcılığının pekiştirilmesinde, bilgi teknolojilerinin tanınması ve kullanılmasında, karar verme ve uygulama aşamalarında gerekli bilgi ve donanımı sağlama niteliğindedir (Temizkan, 2014: 51).

Dört temel dil becerisinden oluşan Türkçe öğretimi, bireyin sözvarlığı ile doğrudan ilişkilidir. Sözcük öğretiminin amacına ulaşabilmesi ve Türkçe öğretiminin temel dil becerilerinin gelişebilmesi için, dilin söz varlığının iyi tanınıp doğru anlamlandırılması gerekir. Daha doğru anlayan ve anlatan bireylerin yetiştirilmesinde sözcük öğretimi oldukça önemlidir. Bu bağlamda, bir öğrenciye sözcük kazandırılmasında dilbilimsel özellikleri taşıyan etkinliklerin olması sözcük öğretiminin gerçekleşmesi aşamasında katkı sağlayacaktır (Lüle Mert, 2013: 15,16).

Sözcük dağarcığını geliştirmenin en sistemli yollarından biri de Türkçe derslerinde takip edilen ders kitaplarının etkili kullanımudur. Eğitimde birliği sağlamak amacıyla sınıftaki tüm öğrenciler aynı ders kitabını takip etmekte ve her öğrenciye aynı sözcükler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Öğretmenin sınıfta kullanacağı etkili bir yöntem bu sözcükleri kazanmada faydalı olacaktır (Sarıca, 2014: 19).

2006 öncesinde ders kitaplarında kelime öğretimi sözcüğün anlamını kitabın arkasındaki ya da kitap dışındaki bir sözlükten bulup bu sözcüğü cümle içinde kullanmak suretiyle yapılmaktayken 2006 sonrasında sözcüğün anlamını tahmin etme, çağrıştırdığı

sözcüklerle örneklendirme, anahtar sözcük belirleme, sözcüğün kullanıldığı farklı anlamsal boyutları kavrama gibi etkinliklerle öğretilmektedir.

Öğrencinin sözcük dağarcığını geliştirmeyi amaçlayan tüm etkinlikler, sözcüklerin biçimini, anlamını ve cümledeki işlevini öğrencinin zihninde belirginleştiren çalışmalar olarak kabul edilir ve bu çalışmalar sözcük öğretimi olarak adlandırılır (Numanoğlu, 2021:14).

2.2.2 Sözcük Türleri

Sözcük türleri, dilin yapı taşlarından biridir ve Türkçe öğretiminde önemli bir yer tutar. Sözcük türleri, kelime gruplarının dil bilgisi açısından sınıflandırılmasıdır ve bu sınıflandırma, öğrencilere kelime bilgisini daha sistematik bir şekilde öğrenme imkânı sağlar. Sözcük türleri öğrenimi, dil öğreniminde önemli bir adımdır ve dilin yapısını anlamak için gerekli olan temel bir konudur. Öğrencilerin dil bilgisi açısından daha sağlam bir temel oluşturmalarına yardımcı olur. Sözcük türleri bir dildeki sözcüklerin işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Bu sınıflama dilin anlaşılması ve kullanımının kolaylaşması için önemlidir. Sözcük türlerinin tasnifi konusunda araştırmacılar arasında bazı ihtilaflar bulunmaktadır. Her bir araştırmacı kendi sınıflandırmasını yaparken sözcüklerin hangi kıstaslara göre birbirinden ayrılması gerektiğini de ortaya koymuş, çoğunluğu bu ayrımları sözcüğün anlam ve işlevine göre yapmıştır.

Muharrem Ergin (2013) isimler, fiiller ve edatlar olmak üzere anlam ve görev bakımından üç çeşit sözcük olduğunu ileri sürmektedir. Türkçedeki her kelime kesinlikle bu üç kelime türünden birine dâhil olur. İsimler ve fiiller, anlamları olan kelimelerdir, edatlar ise belirli görevlere sahip kelimelerdir. İsimler ve fiillerin ayrı ayrı anlamları vardır, her biri bir nesneyi veya hareketi temsil eder. Edatlar ise tek başlarına anlamları olmayan kelimelerdir. Onlar, anlamlı kelimelerin, yani isimlerin ve fiillerin yanında belli bir ölçüde anlam kazanan, hiçbir nesneyi veya hareketi temsil etmeyen, ancak dilde görev üstlenen kelimelerdir (Ergin, 2013: 216, 217).

İsimler nesnelere karşılayan kelimelerdir. "Nesne" terimini, hareket dışında kalan her şey için kullanmaktayız. Dar anlamıyla varlık ve kavramların adı olarak nesnelere karşılayan isimlere "isim" denir. Nesnelere nitelendirmek veya belirtmek suretiyle onları karşılayan kelimelere "sıfat" denir. Nesnelere temsil veya işaret etmek için kullanılan kelimelere "zamir" denir. Nesnelere durumlarını karşılayan kelimelere "zarf" denir. Demek ki, geniş anlamıyla "isim" adı altında topladığımız kelimeler, isimler, sıfatlar, zamirler ve zarflar olmak üzere dört

farklı türdür (Ergin, 2013: 217). Muharrem Ergin temel iki tür olarak gördüğü ve hem vazifesi hem de tek başına anlamı olduğunu söylediği isimleri bu şekilde tanımlarken karşılığında fiiller için de şunları belirtmektedir:

Fiiller hareketleri temsil eden kelimelerdir. "hareket" kelimesini geniş anlamıyla kullanıyoruz ve nesnelere zaman ve mekân içindeki her türlü oluş ve yapıları veya olmayış ve yapmayışları durumlarını kapsar. Evrende bir nesne ve bir hareket bulunur. İşte nesne dışında her türlü hareketi karşılayan kelimeler olarak fiiller, isim türünde olan tüm kelimeler karşısında ayrıcalıklı bir konumda yer alır (Ergin, 2013: 217).

Edatlar, tek başlarına hiçbir şeyi karşılamayan kelimelerdir. Başka bir deyişle, edatlar yalnız başlarına anlam taşımazlar. Edatlar, ancak isimler ve fiillerle birlikte kullanıldıklarında anlam kazanan, bir şey ifade eden kelimelerdir. Dolayısıyla, edatlar, anlamlı kelimelerin yani isimlerin ve fiillerin ilişkileri sırasında onlara yardımcı olan ve belirli dilbilgisi işlevlerini yerine getiren kelimelerdir. Edatlar, anlamlı her iki kelime türünden önemli ölçüde farklı olsa da, bazı yönlerden isimlere daha yakın olarak kabul edilebilir. Hatta aynı kelimenin bazen isim, bazen edat olarak kullanıldığı bile görülebilir (Ergin, 2013: 217, 218).

Tahsin Banguoğlu sözcük türlerini tasnif ederken iki farklı yol izlemeyi uygun bulmuştur: Tabii sınıflanma ve mantıkî sınıflanma.

1) Tabii Sınıflanma

Türkçede, kelime kökleri doğal olarak iki sınıfa ayrılmıştır: İsim kökleri ve Fiil kökleri. Bu ayırım, hem yapısal hem de işlevsel yönden gerçekleşir. Yani, bu iki sınıf kök, farklı üretim ve çekim eklerini alarak söz içinde farklı ilişkiler kurarlar ve aslında ayrı iki tür kavramı temsil ederler. Kökler ve birleşik kelimeler, kökler gibi isim ve fiil tabanlarına ayrılır. Onlar da çekim ekleri ve daha ileri üretim ekleri olarak köklerden farklı olmaksızın işlev görürler.

2) Mantıkî Sınıflanma

Dilin kelimelerini, söz içindeki işlevleri açısından daha çok değerlendirdiğimizde, sadece isim ve fiil sınıflarına ayırmanın yeterli olmadığını fark ederiz. Çünkü Türkçede, fiil sınıfının bütünlüğüne karşın, yapısal olarak isim sınıfına dâhil edilen kelimelerin işlevsel olarak farklılaştığı ve cümlede ayrı görevler üstlendiği görülür. Bu nedenle, isim sınıfını alt kategorilere ayırmak ve kelimeleri söz içindeki işlevlerine göre daha geniş bir sınıflandırmaya

tabi tutmak gereklidir. Bu yaklaşım, mantıklı ve çözüm odaklı bir sınıflama sağlar (Banguoğlu, 2011: 151, 152).

İkinci tür olarak açıkladığı tasnif yönteminin daha akılcı olduğunu ortaya koyan Banguoğlu, sözcükleri şu başlıklar altında işlemektedir:

1. *Ad, yoğun ve yalın bir varlığa ad olan kelimedir, süt, kaygı, Doğan gibi.*
2. *Sıfat, bir varlığı vasıflayan, belirten kelimedir, sarı, beş, hep gibi.*
3. *Zamir, bir adın yerini tutan kelimedir, sen, bu, biri kendi gibi.*
4. *Zarf, durum ve hal bildiren kelimedir, şimdi, içeriye, pek gibi.*
5. *Taki, isimlere gelip ilişki kuran kelimedir, göre, için, dolayı gibi.*
6. *Bağlam, kelime ve cümleleri bağlayan kelimedir. İle, ancak, oysa gibi.*
7. *Ünlem, seslenmeye, duyularını belirtmeye yarayan kelimedir, Hep! Yazık! Oh! gibi.*
8. *Fiil, bir oluş, veya kılışı bildiren kelimedir, düşmek, anlamak, satmak gibi.*

(Banguoğlu, 2011: 152)

Zeynep Korkmaz'ın "Türkiye Türkçesi-Şekil Bilgisi" kitabında, sözcükleri sınıflandırma konusunda herhangi bir açıklama veya ölçüye yer verilmemiştir. Bununla birlikte, sözcükleri tek tek ele alırken sınıflandırma yapmış ve sözcükleri alt başlıklar içinde değerlendirmiştir. Ona göre, sözcükler üç gruba ayrılır: anlamlı kelimeler, görevli kelimeler ve anlamlı-görevli kelimeler. Anlamlı kelimeler iki alt gruba ayrılır: adlar ve fiiller. Adlar da adlar, sıfatlar, zamirler ve edatlar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Görevli kelimeler ise edatlar ve bağlaçlardır. Ünlemler ise görevli-anlamlı kelime grubuna dâhildir (Korkmaz, 2019).

Yine Korkmaz "Türk Dili ve Kompozisyon" adlı kitabının ilgili bölümünde bu kez sözcük türlerini anlamlı kelimeler ve görevli kelimeler diye ikiye ayırır. Tümünü tanımladıktan sonra da üçüncü bir tür olarak anlamlı-görevli kelimeleri verir. Zeynep Korkmaz'ın kitabında yaptığı tasnifi somutlaştırmak gerekirse şöyle bir şemaya ulaşılabilir:

1) Anlamlı Kelimeler

A) Adlar ve Ad soylu Kelime Sınıfları

Adlar

Sıfatlar

Zamirler

Zarflar

B) Fiiller ve Fiil Soylu Kelime Sınıfları

Fiiller

(Fiilimsi olarak adlandırılan türü de fiiller başlığı altında Çekimsiz Fiil olarak ele almıştır.)

2) Görevli Kelimeler

A) Edatlar

B) Bağlaçlar

3) Anlamlı-Görevli Kelimeler

A) Ünlemler

Ayrıca Korkmaz bu sınıflandırmada tüm türleri de kendi içinde sınıflandırmış ve her biri için detaylı bilgiler vermiştir (Korkmaz vd., 2007: 161-200).

2.2.3 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programında Sözcük Türü Öğretimi

Öğretim programı, bir eğitim kurumunda verilecek eğitimin hedeflerini, kazanımlarını, ders içeriklerini, öğretim yöntemlerini, değerlendirme ve sınav sistemlerini belirleyen bir plan ve programdır. Öğretim programları, eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin eğitim sürecini yönetmelerine yardımcı olmak için oluşturulur. Bu programlar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenir ve onaylanır. Öğretim programları, öğrencilerin eğitim sürecindeki hedefleri, kazanımları ve gereksinimleri göz önünde bulundurarak belirlenir ve düzenli olarak güncellenir.

Türkçe Dersi Öğretim programının içerik yapısı incelendiğinde, temel beceriler, öğrenme alanları (yazma, okuma, dinleme/izleme ve konuşma), çeşitli kazanımlar, örnek etkinlikler ve açıklamalardan oluştuğu görülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programında yaklaşım olarak, öğrencinin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak etkinlikler ve kazanımlara yer verilmiştir. Bu bağlamda programdaki yaklaşım, ürün veya sonuca odaklanmaktan ziyade sürecin tamamına odaklanarak bütüncül bir değerlendirmeyi gözetmektedir (Zevfi, 2015: 30).

Öğretim programları sadece bilgi aktarmak değil, bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırmayı hedefleyen, anlaşılır ve bütünsel bir yapıda hazırlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, tekrar eden kazanımların yanı sıra bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına da yer verilmektedir. Ayrıca, kazanımlar ve açıklamalar ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim-öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Öğretim programları, üst bilişsel becerilerin kullanımına

yönlendirir, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlar, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiştir, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiştir (MEB, 2019: 3)

Zaman içerisinde akademik başarıyı artırmak, toplumun ihtiyaçlarına daha etkin katkı sağlamak gibi amaçlarla yeni Türkçe öğretim programlarının yayımlandığı görülmektedir. Çalışmada yer verilen son üç programda da benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Dil bilgisi ve beceri alanlarındaki benzerlikler şu şekildedir:

Dil Bilgisi: Her üç programda da Türkçe dil bilgisi kuralları öğretimin merkezinde yer almaktadır. Dil bilgisi konuları aşamalı bir şekilde işlenerek öğrencilerin dil bilgisini geliştirmeleri hedeflenmiştir.

Okuma-Yazma Becerileri: Tüm programlarda, öğrencilerin okuma ve yazma becerilerini geliştirmek için çeşitli etkinliklere ve stratejilere yer verilmiştir. Okuduğunu anlama, yazma kuralları ve metin çeşitliliği gibi konulara önem verilmiştir.

Yeni bir program ortaya konurken değişimlerin doğal olarak daha fazla olması beklenmektedir. 2006, 2015 ve 2019 Türkçe öğretim programlarının farklı yanları şöyle özetlenebilir:

Yapı ve İçerik: 2006, 2015 ve 2019 programları arasında yapı ve içerik açısından farklılıklar bulunmaktadır. Her program kendi öğretim yaklaşımını ve odak noktalarını belirlemiştir.

Öğrenme Yaklaşımı: 2006 programı daha geleneksel bir öğrenme yaklaşımına dayanırken, 2015 ve 2019 programları daha çok öğrenci merkezli ve etkileşimli bir yaklaşım benimsemiştir. Öğrencilerin aktif katılımı, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi gibi noktalara vurgu yapılmıştır.

İletişimsel Dil Becerileri: 2015 ve 2019 programları, iletişimsel dil becerilerine daha fazla vurgu yapmıştır. Öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini günlük yaşamda etkili bir şekilde kullanabilmeleri hedeflenmiştir.

Değerler Eğitimi: 2019 programı, değerler eğitimine daha fazla odaklanmıştır. Öğrencilerin etik değerleri ve insan haklarına saygıyı anlamaları ve içselleştirmeleri amaçlanmıştır.

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin seviyelerine uygun olarak, Türkçenin kurallarıyla ilgili kazanımlar aşamalı bir şekilde programda sunulmuştur. Dil bilgisi konuları kolaydan zora doğru ilerlemekte ve konular arasındaki ilişkiler gözetilmektedir. Türkçe kuralları ve bilgiler örneklerle desteklenerek aktarılması daha doğru olacaktır. Derslerde, farklı uygulama örneklerini içeren çalışma kağıtları kullanılması ve konuların görsel materyallerle desteklenmesi öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. Ayrıca, dil bilgisi konularının anlama becerilerine özellikle dikkat edilmesi, konuların becerilere dönüşmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, konular konuşma ve yazma becerileriyle ilişkilendirilmelidir (MEB, 2006: 7,8).

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programında, dil becerilerini geliştirmek amacıyla öğrencilerin dilin zenginliklerini deneyimleyerek dil becerilerini geliştirmelerini hedeflemektedir. Sözlü iletişim, okuma ve yazma öğrenme alanlarındaki kazanımlarla birlikte farklı türlerden metinler üzerinde çalışmalar yaparak anlama, anlamlandırma, değerlendirme ve sentezleme becerilerini geliştirmeye odaklanılmaktadır. Program, "Sözlü İletişim", "Okuma" ve "Yazma" olmak üzere üç ana başlık altında öğrenme alanlarını düzenlemektedir. Dil bilgisi konuları, sınıf seviyesine uygun bir şekilde aşamalı olarak yapılandırılmış ve dil bilgisi öğretimi, ezberlenmesi yerine sezdirme ve uygulama yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Dil bilgisi, öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek metin bağlamında ele alınmaktadır (MEB, 2015: 4).

2019 Türkçe Dersi Öğretim programında, tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmayı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerileri yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamak amacıyla birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar düzenlenmiştir. Dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili kazanımlar, öğrencilerin gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak artan bir yoğunlukla ve aşamalı olarak yapılandırılmıştır. Dil öğrenimi doğrusal bir süreç olmadığından, dört temel dil becerisinin kazandırılmasında tek bir öğrenme-öğretme yaklaşımı benimsenmemekte ve farklı öğretim yöntemleri ve teknikleri dengeli bir şekilde bir arada kullanılmaktadır (MEB, 2019: 8).

Bu benzerlikler ve farklılıklar, Türkçe öğretim programlarının zaman içindeki değişimini ve öğretim yaklaşımlarının gelişimini yansıtmaktadır. Her program, öğrencilerin

dil becerilerini geliştirmeyi, dil bilgisi kurallarını öğretmeyi ve iletişimsel yeteneklerini artırmayı hedeflemektedir, ancak farklı vurgular ve yöntemlerle bunu gerçekleştirmektedir.

2.3. Ders Kitapları ve Etkinlik Temelli Öğretim

Türkçe, öğrencilere anadili becerileri kazandırmanın yanı sıra iletişim yeteneklerini geliştirmek, düşüncelerini ifade etmek, okuma-yazma becerilerini güçlendirmek ve edebi eserlerin tadını çıkarmak gibi birçok farklı amacı da içeren bir ders olarak ortaokul müfredatında yer almaktadır. Ortaokul Türkçe ders kitapları, öğrencilere bu becerileri kazandırmada temel araç olarak kullanılmaktadır.

Ders kitaplarının, öğrencilerin geleceklerini etkileyen en önemli araçlardan biri olduğu söylenebilir. Okullarda, öğrencileri yetiştirmek ve gelecekteki yaşamlarına hazırlamak amacıyla geniş bir şekilde kullanılmaktadır. Ders kitapları, öğrencilere eğitsel, sosyal, dil ve bilimsel açıdan önemli katkılar sağlamaktadır. Bu yüzden, ders kitaplarının bilimsel prensiplere ve kurallara uygun bir şekilde hazırlanması, seçilmesi ve incelenmesi zorunludur (Güneş, 2022).

Türkçe öğretiminde önemli materyallerden biri olan ders kitapları, içerdiiği metinler aracılığıyla Türkçe öğretiminde belirlenen genel ve özel amaçlara ulaşılmasında önemli bir vasıta olarak görölmektedir (Aytan ve Güneş, 2017: 256).

Ortaokul Türkçe ders kitapları, dil bilgisi, yazma becerileri, okuma anlama, söz varlığı, edebiyat ve iletişim gibi farklı konuları kapsayan geniş bir içeriğe sahiptir. Kitaplar, her bir konuyu aşamalı olarak ele alarak bilgilerin derinlemesine öğrenilmesini ve uygulanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Dil bilgisi bölümleri, dilin yapısını ve işleyişini öğretirken, yazma becerileri bölümleri öğrencilere doğru ve etkili bir şekilde yazı yazmayı öğretmektedir. Okuma anlama bölümleri, öğrencilerin metinleri anlama, yorumlama ve analiz etme becerilerini geliştirmelerini destekler, söz varlığı ise öğrencilerin kelime bilgilerini genişletmelerine yardımcı olmaktadır. Kitaplarda yer verilen metinler öğrencilere Türk edebiyatının önemli eserlerini tanıtmak, estetik zevk vermek için kullanılmaktadır. Ayrıca, ders kitapları öğrencilerin sözlü iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur ve onları etkili bir şekilde konuşma ve dinleme becerilerini kullanabilen bireyler haline getirir.

Öğrenilen bilginin kalıcı hale gelmesi ve öğrenme-öğretme sürecinde belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için çeşitli materyallerden faydalanılır. Bunlardan biri ders kitaplarıdır. Eğitim programında yer alan kazanım, içerik, öğrenme-süreci ile ölçme

değerlendirme boyutlarına uygun hazırlanan basılı öğretim materyali ders kitabını tanımlamaktadır. Bu materyal sayesinde öğrenme-öğretme sürecine dair tüm etkinlikler belirli bir düzen ile uygulanabilmektedir (Erdoğan, 2014: 26).

Türkçe öğretim programlarında tanımlanan kazanımlara ulaşılmasında ders kitapları oldukça önemlidir. Ulaşılabilirliği, tüm öğrenciler tarafından yaygın biçimde kullanımı, temalara ve konulara uygun metinlerin olması, öğrenci seviyesine uygunluğu, görsel açıdan zenginliği, çalışma kitabı ile olan uyumu ve ölçme-değerlendirme alanları ders kitabının önemini arttırmaktadır. Öğrenme-öğretme sürecinde hedeflenen etkinliklere ulaşılması, yöntem, teknik, öğrenme stilleri ve kullanılan aracın verimliliği ölçme değerlendirme bölümleri veya öğretmenlerin uyguladığı diğer değerlendirme araçları ile belirlenir. Ders kitapları, öğrenme-öğretme sürecinde öğretmen ile öğrencilerin etkileşimini üst düzeye çıkarabilmekte ve etkinliklerin belirli bir düzen içinde yürütmesini sağlamaktadır (Göçer, 2008: 197, 198).

Türkçe öğretimi, büyük ölçüde kitaplarla ve dolayısıyla metinlerle ilişkilendirilir. Okuma, inceleyerek yazma becerileriyle birlikte örnek okumalarla desteklenen dinleme eğitimi dahi, temel olarak ders kitaplarının içeriğine dayanır. Bu nedenle, eğitim teknolojisi kullanımında da metinlere yani kitaplara ihtiyaç duyulmaktadır (Özbay, 2006: 170, Akt. Onan, 2019: 123).

Ortaokul Türkçe ders kitapları, öğrencilere Türkçe öğretim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kitaplar, öğretmenlerin derslerini planlama ve öğrencileri yönlendirme konusunda en önemli araç hükmündedir. Kitaplardaki konu başlıkları ve etkinlikler, öğretmenlerin dersi düzenlemeleri ve öğrencilerin farklı becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaları için bir rehber niteliği taşımaktadır. Kitaplar aynı zamanda öğrencilere, Türkçe dilbilgisini, yazma stratejilerini, okuma-anlama tekniklerini ve iletişim becerilerini sistematik bir şekilde öğrenmelerine imkân tanımaktadır. Ayrıca kitaplardaki etkinliklerin etkili bir biçimde kullanılmasıyla öğrencilere sözlü ve yazılı iletişim becerilerini pratik yapma imkânı sağlanmaktadır ve öğrenciler, öykü, şiir, makale gibi farklı yazma türlerini keşfederek yazılı ifade becerilerini geliştirme olanağı bulmaktadır.

Türkçe dersi çalışma kitabında ve Türkçe dersi öğretim programında bulunan etkinlikler, öğrencilerin okuma, yazma, konuşma, dinleme ve dilbilgisi becerilerinin gelişimine yönelik hazırlanarak temel dil becerilerinin gelişmesi hedeflenmiştir. Kitapta yer

verilen etkinlikler birer öneri niteliğini taşımaktadır, öğretmenlerin verilen etkinliklere bağlı kalması beklenmemektedir. Öğretmenler bu süreçte, dersin işlenmesine, sınıf düzeyi ve yapısına, öğrenci özelliklerine veya programın sağladığı esnekliklere göre etkinlik oluşturulması beklenmektedir. Öğrencilerin sahip olduğu nitelik ve özellikler düşünülerek buna uygun hazırlanan etkinliklerin olması öğrencilerin gelişiminde verimli olmaktadır (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2015: 12).

Dil becerilerinin geliştirilmesi, okuma-dinleme metinleri ve dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma etkinlikleriyle mümkün olabildiği düşünüldüğünde Türkçe dersinin bir beceri dersi olduğu ortaya çıkar. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarını gerçekleştirmek için, uygun bir şekilde hazırlanmış ve uygulanmış ders kitaplarına ihtiyaç vardır. Bu nedenle, ders kitaplarının uygulayıcısı olan öğretmenlerin, programın amaçlarına katkı sağlamak amacıyla belirli bir derecede ders kitaplarına bağlı kalmaları gerekmektedir (Öztürk ve Çerçi, 2019: 879).

Dil öğretim kitaplarında son yıllarda etkinlik yaklaşımının benimsenmeye başladığı görülmektedir. Bu yaklaşımla birlikte, öğrenciler artık dil bilgisi veya kültür öğrenmek için zorlanmamakta, aksine ilginç görev ve etkinliklere katılım sağlamaya teşvik edilmektedir. Öğretmenler, öğrencileri bir etkinliğe hazırlamak ve ardından etkinliği gerçekleştirmek için yönlendirme yapmaktadır. Bu şekilde, öğrenciler dil ve kültürü öğrenirken çeşitli etkinlikler yapma fırsatı bulmaktadırlar (Puren, 2004, Akt. Güneş, 2021: 245).

Ortaokul Türkçe ders kitapları, Türkçe Dersi Öğretim Programının temelini oluşturur ve bu programın hedeflerine ulaşmak için tasarlanmıştır. Bu ders kitapları, öğrencilere dil becerilerini geliştirmek, dilbilgisi kurallarını öğrenmek, okuma ve yazma becerilerini ilerletmek gibi amaçlara yönelik çeşitli etkinlikler içerir.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikler şu şekilde özetlenebilir:

Okuma Etkinlikleri: Öğrencilere farklı türlerde metinler sunulur ve bu metinler üzerinden anlama, yorumlama ve metinden çıkarımda bulunma becerilerini geliştirmeye yönelik sorular sorulur. Metin analizi yapma, metindeki ana fikri belirleme, metindeki ayrıntıları bulma gibi etkinliklerle okuma becerileri pekiştirilir.

Yazma Etkinlikleri: Öğrencilerin yazılı ifade becerilerini geliştirmek için çeşitli yazma etkinlikleri sunulur. Öğrencilerin öykü yazma, mektup yazma, deneme yazma, rapor yazma

gibi farklı yazma türleri deneyimlemesi sağlanır. Aynı zamanda yazma sürecini planlama, taslak oluşturma, düzenleme ve yenileme gibi adımlar da öğretilir.

Dilbilgisi Etkinlikleri: Dilbilgisi kurallarının öğretimi ve pekiştirilmesi için çeşitli etkinlikler yapılır. Öğrencilere cümle analizi, kelime türleri, fiil çekimleri, bağlaçlar, anlam bilgisi gibi konularda alıştırmalar sunulur. Bu etkinliklerle dilbilgisi kuralları öğrencilere örneklerle anlatılır ve uygulanması sağlanır.

Sözcük Bilgisi Etkinlikleri: Öğrencilerin kelime dağarcığını geliştirmek için sözcük bilgisi etkinlikleri sunulur. Kelime anlamını bulma, kelime türünü belirleme, eş anlamlı- zıt anlamlı kelimeleri eşleştirme gibi etkinliklerle sözcük bilgisi pekiştirilir.

Drama ve Sunum Etkinlikleri: Öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmek, kendilerini ifade etmek ve sunum yapma becerilerini kazanmak için drama etkinlikleri düzenlenir. Aynı zamanda grup çalışmaları ve sunumlar aracılığıyla iş birliği yapma ve problem çözme becerileri de geliştirilir.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinlikler, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eder ve öğrenme sürecini daha etkili hale getirir. Etkinlikler, öğrencilerin dil becerilerini ve düşünme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olurken aynı zamanda dersin daha etkileşimli geçmesini sağlar.

2.3.1. Sözcük Türü Öğretiminde Etkinlikler

Etkinlik temelli öğretim yaklaşımı; geçmişte kullanılan alıştırma ve ezbere dayalı yöntemler yerine öğrencilere kendilerinin daha aktif olduğu, zihinsel becerilerini harekete geçirip uzun süreli ve kalıcı öğrenmeler sağlayabilecekleri öğrenme ortamları sunmaktadır.

Davranışçı yaklaşımda çalışmalar daha çok alıştırma şeklinde yapılırken yapılandırıcı yaklaşımda öğrencilere etkinlikler sunulur. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde kabul gören etkinlik yaklaşımı, dil öğrenme sürecini kolaylaştırmakta ve zihinsel becerileri geliştirmek için öğrencilerin görevleri gerçekleştirmelerine dayanmaktadır (Çevik ve Güneş, 2017: 272).

Türkçe ders kitaplarında bulunan sözcük türü öğretimi etkinlikleri, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını anlamalarını, kelime dağarcıklarını geliştirmelerini ve yazılı ifade becerilerini ilerletmelerini amaçlar. Bu etkinlikler, öğrencilerin sözcük türlerini tanımalarını, ayırt etmelerini ve doğru bir şekilde kullanmalarını sağlar. Cümle tamamlama, kelime

sınıflandırma, metin analizi, yazma, grup çalışmaları ve drama gibi çeşitli etkinlikler kullanılarak öğrencilerin dil becerileri güçlendirilir ve dilin yapısını anlamaları desteklenir.

Türkçe ders kitaplarının etkili bir şekilde kullanılması sözcük dağarcığını sistematik olarak geliştirmenin bir yoludur. Eğitimde birlik sağlanması amacıyla sınıftaki tüm öğrenciler aynı ders kitabını takip etmektedir ve her öğrenciye aynı sözcüklerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Öğretmenin etkili bir yöntem kullanması bu sözcükleri öğrenme sürecine yardımcı olacaktır (Sarıca, 2014: 14).

2.4. Bloom Taksonomisi ve Etkinlik Değerlendirme

Bloom Taksonomisi, 1956 yılında Benjamin Bloom tarafından geliştirilen bir öğrenme taksonomisiydi. Bu taksonomi, öğrenme sürecinde öğrencilerin hangi düzeyde düşündüğünü ve öğrenme hedeflerine ulaşmak için hangi becerileri kullanabileceklerini belirlemek için kullanılır.

Eğitim ve öğretim süreci belirli hedefler doğrultusunda uygulanmaktadır. Bu hedeflerin belirlenmesi ve kategorize edilmesinde farklı taksonomiler kullanılmıştır. Bu taksonomiler Eğitimde; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerin sınıflandırmasında kullanılmaktadır (Akıncı, 2020: 17).

Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, orijinal Bloom Taksonomisine dayanan ancak güncellenmiş bir sürümdür. Yeni sürüm, öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerini de içerecek şekilde tasarlanmıştır.

Bloom ve arkadaşları tarafından 1956 yılında geliştirilerek yayınlanan taksonomi daha sonra 2001 yılında Anderson ve Krathwohl öncülüğünde bir ekip tarafından yeniden düzenlenerek günümüzdeki bilişsel alan sınıflamasını aldı. Hem orijinal Bloom Taksonomisi hem de Yenilenen Bloom Taksonomisi öğrenme öğretme sürecinin temel öğeleri olan öğretim programları, ders kitapları ve ölçme değerlendirme sürecindeki soruların hazırlanmasında dikkate alınan bir başvuru kaynağı oldu (Çerçi, 2018: 80).

Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, öğretmenlerin öğrenme hedeflerini belirlemelerine ve öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Ayrıca, öğretmenlerin öğrenme sürecinde öğrencilere hangi düşünme becerilerini kullanmaları gerektiğine yönelik geri bildirim sağlamalarına da yardımcı olur.

Orijinal Bloom taksonomisinde yer alan basamaklar, Yenilenmiş Bloom taksonomisinde yenilenerek "hatırlama, anlama, uygulama, çözümlleme, değerlendirme, yaratma" olarak değiştirilmiştir. İki üst düzey ve karmaşık basamaklar olan Sentez (Synthesis) ve Değerlendirme (Evaluation) basamakları ise tekrar isimlendirilerek Değerlendirme (Evaluating) ve Yaratma (Creating) olarak adlandırılmıştır (Anderson ve Krathwohl, 2001, Akt. Karakaş Yıldırım, 2020: 318).

Tablo 1. Taksonominin Bilişsel Süreç Basamakları ve Özellikleri

Basamaklar	Özellikler
Hatırlama	Bilgiyi uzun süreli bellekten getirme süreci
Anlama	İletişimdeki sözel, yazılı ve grafik içeren boyutlardan alınan öğretici iletilerin anlamlandırılması, kavram ve fikirlerin açıklanması
Uygulama	Yeni bir durumda gerekli işlem veya yöntemin kullanılması, uygulanması.
Analiz Etme	Bir materyali parçalarına ya da bölümlerine ayırıp bu farklı parçaların birbiriyle, materyalin geneliyle ve materyalin kullanım amacıyla nasıl bir ilgisi olduğunun belirlenmesi.
Değerlendirme	Belirli standart ve kıstasa uygun olarak bir sonuç ya da karar hakkında hüküm verme sürecidir. Orijinal taksonomide bu basamak sonda yer alırken yenilenmiş sürümde beşinci basamaktır.
Yaratma	Parçalardan yararlanarak yeni bir ürün ortaya koyma sürecidir. Özgün bir fikir ya da ürün meydana getirmek amacıyla parçaların bir araya getirilmesi.

(Anderson, 1999, Akt. Arı, 2013: 263. Akt. Göçer, 2014: 250)

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan 7. Sınıf dinleme izleme kazanımları Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre değerlendirildiğinde şu örnek tabloya ulaşılabilir.

Tablo 2. 7. Sınıf Dinleme/İzleme Kazanımlarından Bazılarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Basamaklarına Göre Örneklendirilmesi

Basamaklar	Programdaki Örnek Kazanımlar
Hatırlama	T.7.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplar.
Anlama	T.7.1.14. Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.
Uygulama	T.7.1.13. Dinleme stratejilerini uygular.
Analiz Etme	T.7.1.9. Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.
Değerlendirme	T.7.1.12. Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.
Yaratma	T.7.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.

Yenilenmiş Bloom Taksonomisinin bilişsel alan sınıflandırmaları arasında en yaygın ve kabul göreni olması hasebiyle Türkçe derslerinde de bu çalışmanın hedef sınıflandırması kullanılabilir. Türkçe derslerinin ana materyali konumunda olan Türkçe Ders Kitaplarında bu sınıflandırmanın basamaklarına uygun etkinliklerin bulunduğu görülmektedir. Kullanımda olan sekizinci sınıf ders kitabının ikinci teması olan “Milli Mücadele ve Atatürk” temasında “Atatürk’ü Gördüm Düşümde” başlıklı dinleme/izleme metnindeki yedinci etkinlikte mevzubahis basamaklar örneklendirilebilir:

Etkinliğin a maddesinde öğrencilerden “Atatürk’ü Gördüm Düşümde” adlı şiiri okumaları istenir. b maddesinde ise öğrencilerden okudukları şiirin konu ve ana duygusuyla ilgili (uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullandıkları) bir konuşma yapmaları beklenir.

Etkinliğin bu iki maddesini başarıyla gerçekleştiren öğrencinin, konuşmasında bu dersten önce öğrendiği Atatürk, cumhuriyet veya vatan sevgisi gibi ifadeler kullanması onun “hatırlama” basamağını uyguladığını gösterir. Şayet konuşmasında, etkinlikte istenen uygun geçiş ve bağlantı ifadelerine yer vermişse, öğrencinin bağlaçları kullanabildiği yani “uygulama” basamağının da gerçekleştiği görülür. b maddesinde istenen şiirin ana duygusunu ve konusunu bulmak “analiz etme” basamağının gereği olan, bir materyalin farklı parçalarının bütünüyle ilişki kurma ilkesiyle örtüşmektedir. Öğrenci bu konuşmayı yaparken kendi bilgileriyle, ön öğrenmeleriyle konuya yaklaşacak ve kendince hükümler ortaya koyacaktır ki bu da “değerlendirme” basamağıyla ilişkilendirilebilir. Bir öğrencini ders içerisinde hazırlıklı ya da hazırlıksız, uzun ya da kısa fark etmeksizin bir konuşma yapması ise zaten doğrudan “yaratma” basamağının örneğidir.

Öğrenme ve öğretme etkinlikleri öğrencilere hedef kazanımları elde edip edemedikleri süreci ve sonucu değerlendiren yaklaşımlarla anlaşılmalı çalışılmaktadır (Göçer, 2014: 275).

BÖLÜM 3

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Dilidüzgün (2014) Türkçe ders kitabındaki sözcük öğretim yöntemlerini betimsel olarak sınıflandırmıştır. Bu çalışmada, Türkçe ders kitaplarındaki sözcük öğretme çalışmaları incelendiğinde kısa süreli hafızada algısal kodlamaya dayalı belletmeye yönelik etkinliklerin olduğu, ancak uzun süreli hafızaya yönelik anlamsal kodlama yapılmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Lüle Mert'in (2013) ilköğretim 6.,7.,8. sınıf Türkçe programında yer alan sözcük öğretimine yönelik kazanımlar ile Türkçe çalışma kitaplarındaki sözcük öğretimi etkinliklerinin uyumunu belirlemeyi amaçladığı araştırmanın sonucunda, Türkçe çalışma kitaplarındaki etkinliklerin, sözcük öğretimi etkinliklerine oranlarının yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Türkçe öğretimini tümleyen bir süreç olarak kabul edilen sözcük öğretimine yönelik etkinlik oranları, çalışma kitaplarında arttırılmak zorunda olduğu, bu bağlamda, çalışma kitaplarının yanında yalnızca sözcük öğretimine yönelik etkinlik kitaplarının hazırlanması önerilmiştir.

Gül'ün (2008) yaptığı tez çalışmasında Türkçe dil bilgisindeki sözcük türleri ve tür sınıflandırmaları konusu incelemiştir. Yapılan bu çalışmada, eğitim kurumlarında okutulan Türkçe dil bilgisi ders kitaplarındaki ve alanla ilgili diğer dil bilgisi kitaplarındaki farklılıkları, bir bütün halinde ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Sözcük ve türleriyle ilgili görüşler, bu görüşlerdeki benzerlik ve farklılıklar, tür sınıflandırmalarındaki sorunlarla ilgili tespitler ve öneriler beş bölümde incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda sözcük türlerinin sınıflandırmalarındaki farklılıkların temelinde Arapça ve Batı dillerinin etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye Türkçesindeki türler arasındaki geçiş esnekliği ve gramer yazarlarının konuyla ilgili olarak yüzeysel çalışmalarla yetinmiş olmaları tür sınıflandırmalarını tartışmalı duruma getiren diğer nedenler olarak görülmüştür. Tür sınıflandırmalarında eylemler içinde yer alan eylemsilerle, ilgeçler içinde yer alan bağlaçlar ve ünlemlerin de yeri hakkında kesin bir sonuca ulaşamadığı saptanmıştır.

Dönmez'in (2008) araştırmasında dilin en önemli parçası olan kelimeler, türlerine göre incelenmiştir. Araştırma, Bolvadin ilçesi merkez ilköğretim okullarındaki 8. sınıfa giden öğrencilerin yazılı kompozisyonlarında kullandıkları sözcük türlerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Öğrencilerin sözcük türlerini öğrenmeleri üzerinde cinsiyet, sözel akademik

benlik düzeyi, Türkçe dersi başarı durumu, sosyo-ekonomik durum ile anne-baba eğitim durumu gibi faktörlerin etkili olup olmadığı da dikkate alınmıştır.

Yersüren'in (2009) yaptığı tez çalışmasında Türkiye Türkçesinde kelime türleri üzerine yapılan tanımlama ve sınıflandırmaları incelemiştir. İkili durumları tespit ederek, yapılan tanımlar ve içeriklerle verilen örnekler arasındaki ilişkiyi sorgulamış ve özellikle kelime kavramı ve tür tasniflerinin ilköğretim düzeyinde anadil öğretiminde ne gibi zorluklara yol açtığına dikkatleri çekmeye çalışılmıştır.

Fil'in (2006) 'İlköğretim İkinci Kademe Ders Kitaplarında Sözcük Türlerinin Öğretimi' adlı çalışması öğrencilerin sözcük türü öğreniminde güçlük çektikleri ve sonunda başarısız oldukları konuların anlatımında görülen eksiklikler veya yanlışlıkların neler olduğunun belirlenip, bunların nedenlerinin tespit edilip, sözcük türlerinin daha iyi öğretimi için yapılması gerekenlerin ortaya konulması amacıyla yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada, İlköğretim ikinci kademe okutulan Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Sözcük türü öğretimi konusunda bu ders kitaplarında eksiklikler, yetersizlikler, yanlışlıklar ortaya konmuş, bunların giderilebilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu yolla ilköğretim ikinci kademe sözcük türü öğretiminde bir adım daha ileriye gidilmeye çalışılmıştır.

Demirbüken'in (2011) 'İlköğretim I. Kademe 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Sözcük Türleri Bakımından İncelenmesi' adlı çalışması ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük türlerinin metin türlerine göre dağılımını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada; kelime türlerinin temalara göre farklılaştığı ancak genel olarak sırasıyla isim, fiil, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç ve ünlem şeklinde sıralandığı sonucuna ulaşılmıştır

Göçer (2008) "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme Ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi" konulu araştırmasında, Türkçe ders kitaplarının etkinlik içi ve tema sonu ölçme ve değerlendirme bölümleri ele alınarak bu bölümlerdeki soru çeşitlilikleri, bilişsel alan basamaklarına yönelik değerlendirme ölçütlerinin yeterliliğini ve anlama/anlatma öğrenme alanlarına dair soru dağılımlarının dengeli olup olmadığı incelenmiştir. Öğrenme ve öğretme sürecinde Türkçe ders kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme alanlarının etkisi ile yeterlilik düzeylerinin belirlenerek elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler sunmuştur.

Arslan (2009). "Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı ve Türkçe Öğretimi" adlı çalışmasında, Öğrenme-öğretme süreçlerinde ders kitaplarında var olan ölçme-değerlendirme araçları, etkinlikler ve yöntem-teknikler üzerine bilgi vererek, bilginin oluşturulması, üretimi,

yapılandırılması gibi üst düzey düşünme basamaklarının gerçekleştirilmesi açısından Türkçe Öğretimini incelenmiştir.

Gündoğdu (2017). “İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” konulu araştırmasında, Sözcük Öğretiminin, anlama ve anlatma becerilerinin etkin kullanımı ile gelişimindeki etkisine vurgu yaparak Türkçe Dersi Öğretim Programında söz konusu öğretimin etkinlikler yoluyla geliştirilmesi üzerine durulmuştur. İlköğretim altıncı sınıf örneğinde ele alınan bu araştırma, sözcük öğretimi başlığında yer verilen etkinliklerin temel dil becerilerine, temalara, dil bilgisi alanlarına, bilişsel düzeylere göre dağılımlarını incelemiştir. İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitabı’nda yer alan etkinliklerin incelenmesi ile sınırlandırılan bu araştırma, sözcük öğretimi etkinliklerini; tema, beceri, boyut, yöntem, bilişsel düzey ve söz varlığı öğelerini belirleyerek bu değişkenlerle ilgili analizler ve önerilerde bulunulmuştur.

Erdoğan (2014). “İlkokul 1-4. Sınıflar Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerisi Açısından İncelenmesi ve Sınıf Öğretmenlerinin Bu Etkinliklere İlişkin Görüşleri” konulu araştırmasında, İlkokul 1-4. Sınıf Türkçe dersi çalışma kitaplarında var olan yaratıcı düşünme becerisi üzerine etkinlikleri inceleyerek sınıf öğretmenlerinin konu kapsamındaki görüşleri ele almıştır.

Aru ve Ertem’in (2014) “Türkçe Ders Kitaplarında Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Planlamanın İncelenmesi” başlıklı bu araştırması, İlkokul 1-4. Sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanmış olan Türkçe ders kitaplarında yer verilen metinlerin, dil ile ilgili öğrencilere kazandırılması gereken kelimelerin öğretimini sorgulamaktadır. Araştırmada kelime öğretimine yönelik olarak sistematik bir planlama olup olmadığı, niteliği ve güncel uygulamaların nasıl ele alındığına dair veriler elde etmek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, ilkokul ders kitaplarındaki metinlerden hareketle, tema ve sınıf düzeylerinde, bu araştırmanın konusu olan kelime öğretimine yönelik olarak sistematik bir planlamanın olmadığı tespit edilmiştir.

Temizkan (2014). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temel Beceriler Açısından İncelenmesi” konulu araştırmasında, 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan “Temel Beceriler” başlığı altındaki beceri ve alt becerilerden oluşan bir analiz yapmaktır. Bu bağlamda, 2005 İlköğretim Türkçe Dersi

Öğretim Programında yer alan temel becerilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde hangi oranda kullanımı incelenmiş ve Türkçe ders kitaplarının temel beceriler bakımından istenen yeterliliğe sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Kurudayıoğlu ve Çetin (2015). “Temel Beceriler ve Türkçe Öğretimi” başlıklı araştırmalarında, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan temel becerileri açıklamayı hedeflemektedir. Temel becerileri açıklayarak bu becerileri geliştirme yolları üzerinde durmakta ve ilgili becerilerin gelişimine yönelik etkinlik önerileri sunan bu araştırmada yeni program ile etkinlik temelli öğretimin önem kazandığı vurgulanırken bu konuda var olan bazı eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programında ve Yeni Türkçe dersi çalışma kitabı üstünde yapılan araştırmalar, temel becerileri geliştirmeye yönelik eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır.

Aytan ve Güneş (2017). “Türkçe Dersi Öğretim Programına Göre Hazırlanan 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Temaları ve Türleri Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmalarında Türkçe öğretiminde önemli materyallerden biri olan ders kitapları, içerdiği metinler aracılığıyla Türkçe öğretiminde belirlenen genel ve özel amaçları ulaşılmasında önemli bir vasıta olarak ele almaktadır. Verilen metinlerin türü ve temaların yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programında 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında nasıl yer verildiği incelenmiştir. Ders kitabında yer alan türler belirlenmiş ve yapılan tespitlerin Türkçe ders kitabına uygunluğu irdelenmiştir.

Çevik ve Güneş (2017). “Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi” adlı çalışmalarında 2016-2017 eğitim-öğretim yıllarında MEB ve özel yayın evleri tarafından hazırlanmış olan 5. Ve 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer verilen etkinlikler incelenerek, belirlenen farklı değişkenler ekseninde kategorilere ayrılmıştır. Belirlenen kategorilere göre kitaplarda yer verilen etkinlikler incelenmiş ve buna göre ders kitaplarındaki 727 etkinlik belirlenen kategoriler sınırlılıklarında analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda kitaplarda verilen etkinliklerin dil becerilerinin gelişimine istenen düzeyde katkı sağlamadığı ve niteliğinin yetersiz olduğuna ulaşılmıştır.

Bayraktar, (2018). “Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin İncelenmesi”, konulu araştırmasında 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programında bulunan sözcük öğretimi etkinliklerini 5. Sınıf Türkçe ders kitabında yer verilen

çalışmalarla sınırlandırarak incelemiştir. İlgili kitapta bulunan sözcük öğretimi üzerine olan etkinlikler tespit edilmiş ve etkinlik türlerine göre kategorize edilerek analizler yapılmıştır.

Mutlu ve Yurt, (2019). “6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerin Öğrenme Alanlarına Dağılımının İncelenmesi” başlıklı araştırmasında, 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda bulunan kazanımların Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı’ndaki etkinliklerin öğrenme alanlarına dağılımlarını ele almıştır. 6. sınıf ders kitaplarında yer verilen etkinlikler incelenerek; dinleme, konuşma, okuma, yazma alanlarına ne oranda yer verildiği analiz edilmiş, programdaki yer verilen öğrenme alanlarının oranları arasındaki tutarlılık irdelenmiştir.

Yıldırım, (2021). “Ortaokul Türkçe Ders Kitabı (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Etkinliklerinin Dil Becerilerine Dağılımı Üzerine Bir İnceleme” konulu araştırmasında 5, 6, 7, ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinlikleri dil becerilerine dağılımı açısından ele almıştır. 1094 etkinlik içerisinden dinleme, okuma, yazma ve konuşmadan uygun olan ile kitapta verilen açıklamalar ve içerik dikkate alınarak ilişkilendirmeler yapılmıştır. Her sınıf düzeyine ilişkin etkinliklerin dil becerilerine dağılımı incelenerek tablolastırılmıştır.

Sarıkaya, (2021). “8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerin Üst Düzey Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu araştırma, Üst düzey düşünme becerilerini, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler özelinde ele almaktadır. Bu bağlamda 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme ve problem çözme becerisi gibi üst düzey düşünme becerileri bağlamında analiz edilmiştir.

Batur ve Özdemir, (2021). “Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerinin Kazanımlarla Örtüşme Durumları” konulu araştırmasında, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin; sınıf düzeylerine uyumu, metin ile görsel uyumu, kazanımları karşılayabilmesi gibi nitelikleri gözeterek bu doğrultuda incelemeler yapmıştır. Araştırmada 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan görsel ile etkinliklerin Türkçe dersi öğretim programlarındaki kazanımlar ile örtüşmesi sorgulanarak, analizler yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda görseller-metinler arasında bir uyum olduğu fakat bu tür etkinliklere daha fazla yer verilmesi ve özen gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Zevfi, (2015). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, 2006 yılı 6-

8. sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programında yer verilen temel beceriler üzerinden ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer verilen metinlerdeki düzeylerini ele almaktadır. Ortaokul Türkçe ders kitapları araştırma kapsamında belirtilen yöntemlerle analiz edilmiş olup, araştırmanın sonucunda ders kitaplarının temel becerileri yansıtması bakımından yetersiz olduğu tespit edilmiş ve geliştirilmesi gerektiğine dair önerilerde bulunulmuştur.

Çetinkaya, (2017). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Sözlü İletişim Becerilerini Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi” konulu yüksek lisans tezinde, Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin sözlü iletişim öğrenme alanlarının amaç ve kazanımlarına olan uygunluğunu ele almıştır. Türkçe ders kitapları, çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki metinler ve etkinliklerin sözlü iletişim öğrenme alanı kazanımlarına ve hedeflerine uygunluğunu belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, metin ile etkinliklerin incelenerek analizleri ile literatüre katkı sağlamaktadır.

Akıncı, (2020). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”, konulu araştırma kapsamında, Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikler ele alınarak, Türkçe öğretimi sürecinde üst düzey bilişsel becerilerin gelişiminde, ders kitaplarının bilişsel süreç boyutu bakımından sınıf kademelerine dağılımı tespit edilmiştir.

Çağrıtekin, (2021). “Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Metin Etkinliklerinin Girişimcilik Becerisi Açısından İncelenmesi” konulu araştırma, Türkçe ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin girişimcilik becerisi bakımından ele alınarak 96 okuma metni ve 824 adet etkinlik incelenmiştir. Araştırma sonucunda metin etkinliklerinde girişimcilik becerileri incelenmiş ve bu becerilerin metin ve kazanımlar arasında uygunluk gösterdiği görülmüştür.

Kıyagan, (2019). “5, 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Yenilenmiş Bloom Sınıflamasına Göre Yaratıcılık Açısından Değerlendirilmesi” Konulu yüksek lisans tezinde; 5, 6 ve 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarında olan etkinliklerin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre analizleri yapılarak incelenen kitaplardaki etkinliklerin bilişsel beceri basamaklarına göre dağılımları ortaya konmuştur.

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, inceleme nesnesi, verilerin toplanması ve analizi süreci hakkında bilgi verilecektir.

4.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma, nitel desenli betimsel tarama modelinde bir çalışmadır. Bu çalışmada araştırılacak verinin çözümlenmesinde, verilerin temel kaynağı konumunda olan belgelerin toplanması, sorgulanıp gözden geçirilmesi ve analizi sürecini içeren doküman analizi yöntemi kullanılacaktır. Doküman analizi, başka yöntemlere tamamlayıcı olabildiği gibi müstakil bir araştırma yöntemi olarak da kullanılabilir (Sak vd., 2021: 228). Bu yöntemle elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. İncelenen ders kitaplarında ilk olarak kelime türü öğretimine yönelik etkinlikler tespit edilmiştir. Listelenen etkinlikler, araştırmanın alt problemini oluşturan başlıklar çerçevesinde temalandırılmış ve her temaya uygun olduğu düşünülen etkinlikler ve etkinliklerle ilgili kodlamalar söz konusu başlıklara göre kümelendirilmiştir.

4.2. İnceleme Nesnesi

Araştırmada, çalışmaya başlanılan tarih itibariyle, son beş yılda Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca ders kitabı olarak okutulmasına karar alınan ve basımı yapılarak okullara dağıtılan Türkçe ders kitapları inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen ders kitaplarının bilgilerini içeren inceleme nesnesi aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. Çalışmada Yararlanılan Ortaokul Türkçe Ders Kitapları, Yayın Evi ve Basım Yılı

Adı	Yayın Evi	Basım Yılı	f
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı-8	MEB	2019	1
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı-7	MEB	2020	1
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı-6	MEB	2019	1
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı-5	ANITTEPE	2019	1
Toplam			4

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmaya başlarken ilk olarak kelime türleri, ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kelime türleri, kelime türleri öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler ile ilgili alanyazın taraması yapılmıştır.

Araştırmada incelenecek olan ders kitaplarının belirlenmesinde gerek kolay elde edilebilmesi ve gerekse de ihtiyaç hâlinde ders kitaplarını hâlihazırda kullanan öğretmenlerden uzman görüşü alınabilmesi amacıyla 2020/2021 öğretim yılında Konya ili genelinde dağıtımı MEB tarafından yapılan ders kitapları inceleme nesnesi olarak belirlenmiştir. Ders kitaplarında yer alan dil bilgisi etkinlikleri sınıf düzeylerine göre listelenmiş, bu etkinlikler araştırmanın genel kapsamına göre sözcük türleri bağlamında kümelendirilmiştir. Bu kümelemede araştırmacı tarafından oluşturulan başlıklara (temalara) göre etkinlikler listelenmiştir.

Araştırmada, veri kümelmesi neticesinde oluşturulan kategoriler (tema, alt başlık) şunlardır:

- Sözcük türü öğretimine yönelik terimler
- Sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımı
- Sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin sözcük türüne göre dağılımı
- Sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin temel dil becerilerine göre dağılımı
- Sözcük türü öğretimine yönelik etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki (2019) kazanımlarla ilişkisi

Bu kategorilere göre düzenlenen veriler, sıklık ve yüzdeler olarak rakamsal değerlerle ifade edilmiş, verilerin yorumlanmasında bu değerlerin ne anlama geldiği açıklanmıştır.

Kısaca özetlenecek olursa araştırmada, Türkçe Dersi ğretim Programında tespit edilen kelime türü ğretimi etkinlikleri, sınıf düzeylerine, beceri alanlarına ve programdaki kazanımlara göre sınıflandırılmıştır. Her kelime türü için etkinlikler sınıf düzeylerine, beceri alanlarına ve kazanımlara göre ayrı ayrı sunulmuştur. Bu çalışmadaki tüm değerlendirme birimleri ortaokul düzeyindeki birim olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte yapılan analizler ayrı ayrı kodlanmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır.

BÖLÜM 5

5. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde alt problemlere göre düzenlenmiş bulgular tablolar hâlinde sunulmuştur.

Etkinlik yaklaşımından hareketle yaklaşık on iki yıldır Türkçe öğretim kitaplarında öğrencilere çeşitli etkinlikler verilmekte ve etkinliklerle Türkçe öğretimi uygulanmaktadır. Ancak bunlar genel olarak incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında verilen etkinliklerin istenilen düzeyde ve nitelikte olmadığı görülmektedir. Bazılarının eski davranışçı yaklaşımın temel öğrenme aracı olan alıştırma niteliğini taşıdığı, öğrencileri sürekli tekrar yapmaya yönelten çalışmalar olduğu anlaşılmaktadır.

5.1. “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimi İle İlgili Etkinliklerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı Nasıldır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum

Sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinlikler sınıf düzeylerine göre incelendiğinde elde edilen bulgular önceden belirlenmiş ve analiz edilmiş ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyesindeki ders kitaplarındaki etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanımlara uygun biçimde hazırlandığı tespit edilmiştir. İncelenen etkinlik adetleri ve yüzdelik oranları tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 4. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimi Etkinliklerinin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	f	%
5. Sınıf	3	4,1
6. Sınıf	23	31,5
7. Sınıf	36	49,3
8. Sınıf	11	15,1
Toplam	73	100

Tablo 4’e bakıldığında, sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin en fazla 7. Sınıf ders kitabında, en az ise 5. Sınıf ders kitabında bulunduğu görülmektedir. Dört kademenin ders kitaplarında toplamda tespit edilen 73 sözcük türü öğretimi etkinliğinin 3 tanesi (%4,1’i)

5. Sınıf, 23 tanesi (%31,5'i) 6. Sınıf, 36 tanesi (%49,3'ü) 7. Sınıf, 11 tanesi (%15,1'i) ise 8. Sınıf ders kitabında bulunmaktadır.

Bu tespit göstermektedir ki ders kitaplarında sözcük türü öğretimi etkinlikleri dengeli dağılmamıştır. Dağılımın yıldan yıla artan ya da azalan bir eğrisi de yoktur. Dolayısıyla sözcük türü öğretimi etkinliklerinin sınıf düzeylerine göre dağılımının belirli bir kaideye dayanarak yapılmadığı ancak programdaki kazanımlar göz önünde bulundurularak işlendiği belirtilebilir.

5.2. " Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimi İle İlgili Etkinliklerin Dağılımında Hangi Sözcük Türü Ön Plana Çıkmaktadır?" Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum

Sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin dağılımında hangi sözcük türünün çalışmada incelenen dört düzeydeki Türkçe ders kitaplarının toplamında kaç adet kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen etkinlik adetleri tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 5. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Sözcük Türlerine Göre Dağılımı

Sözcük Türü	f	%
İsim	5	6,9
Sıfat	6	8,2
Zamir	5	6,9
Zarf	4	5,5
Edat	3	4,1
Bağlaç	12	16,4
Ünlem	1	1,3
Fiil	37	50,7
Toplam	73	100

Tablo 5 incelendiğinde en çok karşılaşılan sözcük türü öğretimi etkinliğinin fiillerle ilgili olduğu görülmektedir. Ünlemler ise yalnızca bir adetle en az karşılaşılan sözcük türü olmuştur. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerden

isimlere 5, sıfatlara 6, zamirlere 5, zarflara 4, edatlara 3, bağlaçlara 12, ünlemlere 1 ve fiillere 37 kez yer verilmiştir.

Sözcük türlerinin dağılımına yüzdeler olarak bakıldığında etkinliklerin %50,7'si fiiller, %16,4'ü bağlaçlar, %8,2'si sıfatlar, %6,9'u isimler, %6,9'u zamirler, %5,5'i zarflar, %4,1'i edatlar, %1,3'ünün ise ünlemlerle ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Bu durum sözcük türleri etkinliklerinin dengeli dağılmadığını göstermektedir. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında fiilimsilerle ilgili etkinlikler de bulunmaktadır. Fakat fiilimsiler literatürde müstakil bir sözcük türü olarak değerlendirilmediğinden bu tabloda veya çalışmadaki herhangi bir sınıflandırmada fiilimsilere yer verilmemiştir.

Tablo 5.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Sözcük Türlerine ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

	5. Sınıf		6. Sınıf		7. Sınıf		8. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
İsim	-	0	3	4,1	-	0	2	2,7	5	6,9
Sıfat	-	0	6	8,2	-	0	-	0	6	8,2
Zamir	-	0	5	6,9	-	0	-	0	5	6,9
Zarf	-	0	-	0	3	4,1	1	1,4	4	5,5
Edat	-	0	3	4,1	-	0	-	0	3	4,1
Bağlaç	3	4,1	5	6,9	1	1,4	3	4,1	12	16,4
Ünlem	-	0	1	1,4	-	0	-	0	1	1,4
Fiil	-	0	-	0	32	43,8	5	6,9	37	50,7
Toplam	3	4,1	23	31,5	36	49,3	11	15,1	73	100

Tabloda ortaokulda sözcük türleri genel anlamda farklı sınıf düzeylerinin konusu olarak işlendiği görülmektedir. İsimlerle ilgili verilmiş olan toplam 5 etkinliğin 3 tanesi (%4,1) 6. Sınıfta 2 tanesi (%2,7) ise 8. Sınıfta verilmiştir. Diğer kademelerde isimlerle ilgili etkinliğe rastlanmamıştır.

Sıfatlarla ilgili toplamda tespit edilen 6 (%8,2) etkinliğin tamamı 6. Sınıf ders kitabında bulunmaktadır. Diğer kademelerde sıfatlarla ilgili etkinliklere yer verilmemiştir.

Zamirlerle ilgili toplam 5 etkinlik (%6,9) tespit edilmiştir ve bunların da tamamı sıfatlarda olduğu gibi 6. Sınıf ders kitabındadır. Diğer kademelerde zamirlerle ilgili sözcük türü öğretimi etkinliğine rastlanmamıştır.

Zarflarla ilgili toplamda tespit edilen 4 etkinliğin 3 tanesi (%4,1) 7. Sınıf, 1 (%1,4) tanesi 8. Sınıf ders kitabındadır. Zarfların fiillerle ilişkisi düşünüldüğünde ve fiillerin de 7. Sınıftan itibaren öğretildiği göz önünde bulundurulursa 5 ve 6. Sınıfta zarflarla ilgili etkinlik olmaması beklenen bir durumdur.

Edatlarda da durum tıpkı sıfat ve zamirlerde olduğu gibidir. Yalnızca 6. Sınıf seviyesinde 3 edat etkinliğine (%4,1) yer verilmiştir ve diğer kademelerde edat etkinliği bulunmamaktadır.

Bağlaçlarla ilgili etkinliklerin ortaokul Türkçe ders kitaplarının her kademesinde yer verilen etkinlikler olduğu saptanmıştır. Bu yönüyle sözcük türleri arasında tek olan bağlaçlardan 3 etkinlik (%4,1) 5. Sınıfta, 5 etkinlik (%6,9) 6. Sınıfta, 1 etkinlik (%1,4) 7. Sınıfta ve yine 3 etkinlik (%4,1) 8. Sınıfta ders kitaplarında yer almıştır.

Ünlemlerle ilgili yalnızca 1 etkinlik (%1,4) tespit edilmiş olup bu etkinlik de 6. Sınıf ders kitabında bulunmaktadır.

Fiillerle ilgili etkinlikler 7 ve 8. Sınıf ders kitaplarına yayılmış haldedir. Toplam 37 etkinliğin büyük çoğunluğu, 32 tanesi (%43,8) 7. Sınıf ders kitabında olup kalan 5 tanesi (%6,9) 8. Sınıf ders kitabındadır.

5.3. " Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimi İle İlgili Etkinliklerin Türkçe Beceri Alanları İçindeki Dağılımı Nasıldır?" Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum

Sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin Türkçe beceri alanları içindeki dağılımı incelenmiştir. Dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, konuşma ve dinleme alanlarıyla ilgili ortaokul Türkçe ders kitaplarında kaçar tane etkinlik olduğu ve bunların yüzdelik oranları tablo olarak gösterilmiştir:

Tablo 6. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Beceri Alanı	f	%
Okuma	19	26
Yazma	50	68,5
Konuşma	3	4,1
Dinleme	1	1,4
Toplam	73	100

Toplamda bulunan 73 etkinliğin 50 adedi yazma etkinliğidir ki bu %68,5'ini teşkil etmektedir. 19 adet okuma etkinliği toplam etkinlik sayısının %26'sına tekabül etmektedir. 3 adet konuşma etkinliği %4,1, 1 dinleme etkinliği ise %1,4'lük oranı göstermektedir. Sözcük türü öğretimi ile ilgili verilen etkinliklerin büyük bir çoğunluğunun yazma etkinliği olması dikkat çekicidir. Beceri alanları arasında oldukça dengesiz bir dağılım söz konusudur.

Sözcük türü öğretimi etkinliklerinden beceri alanlarıyla ilişkilendirilen etkinliklerin hangi sınıf düzeyinde kaç tane olduğu ve yüzdelik oranları tabloyla gösterilmiştir.

Tablo 6.1. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Sınıf Düzeyi ve Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Beceri Alanı	Sınıf Düzeyleri								Toplam	
	5		6		7		8		f	%
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Okuma	1	1,4	8	11	9	12,3	1	1,4	19	26
Yazma	1	1,4	13	17,8	27	37	9	12,3	50	68,5
Konuşma	1	1,4	1	1,4	-	0	1	1,4	3	4,1
Dinleme	-	0	1	0	-	0	-	0	1	1,4
Toplam	3	4,1	23	31,5	36	49,3	11	15,1	73	100

Okuma alanıyla ilişkilendirilen etkinliklerin büyük çoğunluğunun 6 ve 7. Sınıf ders kitabında olduğu gözlemlenmiştir. 5. ve 8. Sınıf ders kitabında okuma alanıyla ilgili 1'er etkinlik (%1,4) bulunurken 6. Sınıf ders kitabında 8 (%11), 7. Sınıf ders kitabında 9 etkinlik (%12,3) tespit edilmiştir.

Yazma becerisiyle, ortaokul Türkçe ders kitaplarında en çok etkinliğe yer verilen beceri alanı olarak karşılaşılmıştır. Burada da okumada olduğu gibi ağırlığın 6 ve 7. Sınıf ders kitaplarında olduğu görülmüştür. 5. Sınıf ders kitabında yalnızca 1 (%1,4), 6. Sınıf ders kitabında 13 (%17,8), 7. Sınıf ders kitabında 27 (%37) ve 8. Sınıf ders kitabında 9 (%12,3) adet yazma becerisi ile ilişkili etkinliğe rastlanmıştır.

Konuşma, 5, 6 ve 8. Sınıf ders kitaplarında birer etkinlikle (%1,4) yer bulurken 7. Sınıf ders kitabında konuşma alanıyla ilgili herhangi bir sözcük türü öğretimi etkinliğine yer verilmemiştir.

Dinleme alanıyla ilişkilendirilebilecek tek etkinlik (%1,4) 6. Sınıf ders kitabında bulunmaktadır. Başka hiçbir kademenin ders kitabında dinleme ile ilgili sözcük türü öğretimi etkinliği yoktur.

5.4. "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki (2019) Kazanımlarla İlişki Düzeyi Nasıldır?" Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programında sözcük türleri ile ilgili kazanımlara yer verilmiştir. Programda yer alan sözcük türü öğretimi kazanımlarının sınıf düzeylerine, sözcük türlerine ve beceri alanlarına bağlı olarak nasıl dağıldığı incelenmiş ve tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 7. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Sınıf Düzeyi	f	%
5. Sınıf	3	14,3
6. Sınıf	6	28,6
7. Sınıf	8	38,1
8. Sınıf	4	19
Toplam	21	100

Tablo incelendiğinde Türkçe Dersi Öğretim Programında sözcük türü öğretimiyle ilişkilendirilebilecek toplam 21 adet kazanım tespit edilmiştir. Sözcük türü öğretimi ile ilgili en çok kazanım 7. sınıfta, en az kazanım 5. sınıftadır. 5. sınıfta 3, 6. sınıfta 6, 7. sınıfta 8 ve 8. sınıfta 4 kazanım bulunduğu görülmüştür. Bir başka deyişle kazanımların % 38,1'i 7. sınıf, %28,6'sı 6. sınıf, %19'u 8. sınıf ve %14,3'ü 5. sınıf düzeyinde bulunmaktadır.

Tablo 8. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımların Sözcük Türlerine Göre Dağılımı

Sözcük Türü	f	%
İsim	2	7,4
Sıfat	2	7,4
Zamir	1	3,7
Zarf	1	3,7
Edat	1	3,7
Bağlaç	13	48,1
Ünlem	1	3,7
Fiil	6	22,2
Toplam	27	100

Tabloda ayrıntılı halleriyle incelenen her bir sözcük türüyle ilgili programda kazanımlar bulunduğu görülmektedir. Bazı kazanımlar birden fazla sözcük türünden bahsettiği için (“T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar. / T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” gibi) sınıf düzeylerine göre incelenen kazanım sayısının toplamıyla sözcük türü bazlı incelenen kazanım sayısı toplamı birbirine eşit değildir. Zira inceleme yapılırken bu kazanımlar içerisinde barındırdığı her bir sözcük türü için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu bilgiler ışığında; isimler ve sıfatlarla ilgili 2 (%7,4), zarflar, zamirler, edat ve ünlemlerle ilgili 1 (%3,7), bağlaçlarla ilgili 13 (%48,1) ve son olarak fiillerle ilgili 6 (%22,2) adet kazanıma yer verildiği saptanmıştır.

Tablo 9. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımların Beceri Alanlarına Göre Dağılımı

Beceri Alanı	f	%
Konuşma	3	14,3
Dinleme	-	0
Okuma	13	61,9
Yazma	5	23,8
Toplam	21	100

Tabloda görüldüğü üzere programda bulunan sözcük türü öğretimi ile ilgili toplam 21 kazanım 3 tanesi beceri alanlarından konuşma, 13 tanesi okuma, 5 tanesi yazma şeklinde dağılmıştır. Dinleme becerisi ile ilgili herhangi bir sözcük türü öğretimi kazanımına rastlanmamıştır. Yüzdeler oranlara bakıldığında ise %61,9 okuma, %23,8 yazma ve %14,3 konuşma beceri alanıyla ilişkilendirilen kazanım tespit edilmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan sözcük türü öğretimi kazanımlarının sınıf düzeylerinde hangi beceri alanıyla ilgili olduğu incelendiğinde:

5. Sınıfta yer alan 3 kazanımın da bağlaçlarla ilgili olduğu ve bu üç kazanımın 1 konuşma, 1 okuma bir yazma kazanımı şeklinde dağıldığı görülmektedir.

6. sınıf kazanımlarının 2 tanesi hem isim hem sıfatlarla ilgili, 1 tanesinin hem edat hem bağlaç hem ünlemlerle ilgili olduğu, 1 tanesinin zamirlerle ve 2 tanesinin yalnızca bağlaçlarla ilgili olduğu (toplamda bağlaçlarla ilgili 3 kazanım) tespit edilmiştir. Bu 6 kazanım 5 tanesi okuma, 1 tanesinin de yazma becerisi kazanımı olarak dağılmıştır.

7. sınıf kazanımları incelendiğinde 3 tanesinin bağlaçlarla, 4 tanesinin fiillerle, 1 tanesinin zarflarla ilgili olduğu görülmektedir. Bu kazanımların beceri alanlarına dağılımı ise 1 konuşma, 2 yazma, 5 okuma şeklindedir.

8. sınıf kazanımlarından 2'si fiillerle diğer 2 tanesi ise bağlaçlarla ilgili kazanım olarak belirlenmiştir. Yine bu dört kazanım beceri alanlarına da 2 okuma, 2 yazma olacak şekilde eşit dağılmıştır.

Tablo 10. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2019) Bulunan Sözcük Türü Öğretimine Yönelik Kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Kazanım
5	T.5.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>
5	T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. <i>Ama, fakat, ancak ve lakin ifadeleri üzerinde durulur.</i>
5	T.5.4.16. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Ama, fakat, ancak ve lakin ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>
6	T.6.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>
6	T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.
6	T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.
6	T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.
6	T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.
6	T.6.3.13. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.
6	T.6.4.9. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Ama, fakat, ancak, lakin, bununla birlikte ve buna rağmen ifadelerinin kullanılması sağlanır.</i>
7	T.7.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır. <i>Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerini kullanmaları sağlanır.</i>
7	T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir. <i>Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.</i>

-
- 7 **T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.**
a) Fiil çekim ekleri (kîp ve kîşi ekleri) üzerinde durulur.
b) Fiillerde anlam kayması konusu üzerinde durulur.
-
- 7 **T.7.3.10. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.**
-
- 7 **T.7.3.11. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.**
-
- 7 **T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.**
İş (kılış), oluş ve durum fiillerinin anlam özellikleri üzerinde durulur.
-
- 7 **T.7.4.15. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.**
Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerini kullanmaları sağlanır.
-
- 8 **T.8.3.9. Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.**
Fiilimsilerin türleri fark ettirilir. Ekler ezberletilmez.
-
- 8 **T.8.3.10. Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.**
Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, kısaca, böylece, ilk olarak ve son olarak ifadeleri üzerinde durulur.
-
- 8 **T.8.4.15. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.**
Oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak ifadelerinin kullanılması sağlanır.
-
- 8 **T.8.4.20. Fiillerin çatı özelliklerinin anlama olan katkısını kavrar.**
Kavram tanımlarına girilmeden anlamsal farklılıklara değinilir.
-

2019 yılında yayınlanan ve bu çalışmada incelenen Türkçe Dersi Öğretim Programında sözcük türleri öğretimi ile ilişkilendirilebilecek kazanımların tamamı tabloda verilmiştir.

BÖLÜM 6

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin incelenmesinden elde edilen sonuçlar, araştırmanın alt amaçlarına cevap oluşturacak şekilde ve alt amaçlar sıralamasına uygun olarak sunulmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlar çalışmayla ilgili diğer bilimsel araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Bölüm sonunda araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlar doğrultusunda öneriler oluşturulmuştur.

1. Araştırmanın birinci alt problemi “Sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yönelik olarak yapılan çalışmalarda; Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimine yönelik etkinliklerin sınıf düzeylerine göre sayısal olarak eşit dağılmadığı, tespit edilen mevcut dağılımda açıklanabilir bir sayısal denge oluşmadığı saptanmıştır. Ancak ders kitaplarındaki sözcük türü etkinliklerinin sayısal dağılımındaki görünümün Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programındaki sözcük türü öğretimi ile ilgili kazanım dağılımından kaynaklandığı belirlenmiştir. Sınıf düzeylerine göre kazanım sayıları, etkinlik sayılarına yansımıştır.

Araştırmadan elde edilen bu sonucun karşılaştırılabileceği başkaca bir çalışmaya alanyazın taramasında ulaşılmamıştır. Araştırma sonucu, ders kitaplarındaki etkinliklerin kazanımları gerçekleştirme amacına göre oluşturulmasının etkinlik sayısına yansımış olduğunu düşündürmektedir. Alanyazında Türkçe ders kitaplarındaki sözcük öğretimi uygulamaları ile sınıf düzeyleri arasında dengeli bir dağılım olduğu belirtilmektedir (Genç, 2021).

2. Çalışmada ikinci alt amaç olarak sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin dağılımında hangi sözcük türü ön plana çıktığı sorusudur. Söz konusu alt amaca yönelik yapılan incelemelerde; ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin dağılımında en çok karşılaşılan sözcük türü öğretimi etkinliğinin fiillerle ilgili olduğu görülmektedir. Ünlemler ise yalnızca bir adetle en az karşılaşılan sözcük türü öğretimi etkinliği olarak karşımıza çıkmıştır. Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin her bir sözcük türü için eşit ve dengeli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulgularda da sunulduğu üzere ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerden isimlere 5, sıfatlara 6, zamirlere 5,

zarflara 4, edatlara 3, bağlaçlara 12, ünlemlere 1 ve fiillere 37 kez yer verilmiştir. Bu görünüm, etkinliklerin sayısal olarak nasıl dağılım gösterdiği ile ilgili anlamlı bir açıklama yapmamıza engeldir. Çünkü Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanım sayısı ya da ders kitabına alınan etkinlik sayısını belirlemede kullanılabilir herhangi bir etkenle ilişki kurulamamıştır.

Alanyazında Sözcük öğretiminde birbirinden farklı yaklaşım ve tekniğin uygulandığı görülmektedir. Bunun başlıca sebebi her sınıfta bazı konular özelinde ayrıca planlamaların olmamasından kaynaklanmaktadır (Aru ve Ertem, 2014: 677).

3. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinliklerin dil beceri alanları içindeki dağılımına göre etkinliklerin, en fazla yazma, sonra okuma daha sonra konuşma becerisine yönelik olduğu, en düşük sayıdaki etkinliğin ise dinleme becerisiyle ilgili olduğu görülmüştür. Etkinliklerin sayısı bakımından beceri alanlarına göre dağılımı eşit değildir. Hatta beceri alanlarına göre sayılar oldukça dengesiz bir dağılım göstermektedir. Bu durumun, becerilerin iç formu gereği sözcük türü öğretimine daha elverişli olup olmaması şeklinde düşünülebilir. Yani yazılı iletişim becerileri daha somut ve görünür olduğu için sözcük türü öğretimi açısından daha kullanışlı beceri alanları olarak görülmektedir.

Araştırmanın bu sonucunun Türkçe öğretimindeki diğer alanlarda da var olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin Çetinkaya, (2020). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin ve Etkinliklerin Tür İle Kazanımlar Açısından Değerlendirilmesi” konulu çalışmasında, Türkçe ders kitaplarında metin türlerinin dağılımının dengeli olmadığı, etkinlikler genellikle okuma beceri alanıyla ilgili olmaktadır diğer beceri alanlarının göz ardı edildiği tespit edilmiştir. Türkçede temel dil becerilerinin kazandırılmasında Türkçe Dersi Öğretim Programından yararlanılmaktadır. Öğretim programlarındaki kazanımların ders sürecine yansıtılmasındaki temel araçlardan biri olan ders kitapları, temel dil becerilerinin gelişimi ve ana dilin öğretiminde etkinlikler yoluyla öğrenme sürecinin her anına katkı sağlamaktadır. Ders kitaplarında yer alan metin, çalışma ve etkinliklerin mevcut sınıf kademesi ile uyumu, görsel ile metin arasındaki uyumu ve kazanımları karşılayabilmesi gibi niteliklere sahip olması beklenmektedir (Batur ve Özdemir, 2021: 47).

4. Türkçe Dersi Öğretim Programında sözcük türü öğretimiyle ilişkilendirilebilecek toplam 21 adet kazanım tespit edilmiştir. Sözcük türü öğretiminin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki (2019) kazanımlarla ilişki dağılımını belirlemek için etkinliklerin kazanımlarla ilişkisi üç boyutta ele alınmıştır. Buna göre sözcük türü öğretimi ile ilgili etkinlikler sınıf düzeyi boyutunda kazanım sayılarıyla paralellik göstermektedir. İkinci boyutta; etkinlik sayısı ve öğretimi hedeflenen sözcük türü bakımından etkinlik sayılarının kazanımlara göre normal dağılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Son boyutta ise sözcük türü öğretimine yönelik etkinliklerin beceri başlıkları altındaki kazanımlara göre dağılımına bakılmış ve dağılımın uyumlu olmadığı belirlenmiştir.

Etkinlik yaklaşımından hareketle Türkçe öğretim kitaplarında öğrencilere yönelik birbirinden farklı etkinliklere yer verilmekte ve etkinlikler üzerinden Türkçe Öğretimi uygulanmaktadır. Ancak bu etkinlikler incelendiğinde verilen etkinliklerin istenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni verilen bazı etkinliklerin eski davranışçı yaklaşımların alıştırma niteliğini taşımasından dolayı devamlı tekrara götüren çalışmaları temel almasından kaynaklanmaktadır (Çevik ve Güneş, 2017: 274).

6.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular ve sonuçlar ışığında şu önerilere yer verilebilir:

1. Ders kitaplarındaki sözcük türü öğretimine yönelik etkinliklerin, verimlilik açısından değerlendirildiği çalışmalar yapılabilir.
2. Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikler Türkçe Dersi Öğretim Programı kaynaklı olarak tasarlanmaktadır. Alanyazında sözcük türü tasnifleri ile programdaki tasnifin uyumlu olmadığı görülmüştür. Bu anlamda sözcük türü tasniflerinin Türkçe programı dolayısıyla da ders kitaplarındaki yansımasıyla uyumlu hale dönüştürülmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
3. Ders kitaplarının hazırlanma sürecinde sözcük türü öğretimi etkinliklerinin beceri alanlarına göre dağılımı daha uyumlu hâle getirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akıncı, T. A. (2020). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Akyol, H. (2021). *Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. (11. Baskı) Pegem Akademi.
- Arslan (2009). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı ve Türkçe Öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13 (1), 143-154.
- Aru, A. S. ve Ertem, İ. S. (2014). Türkçe Ders Kitaplarında Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Planlamanın İncelenmesi. *Journal of Turkish Studies*. 9 (3). 675-694.
- Ateş, M. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerileri ile Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*. (13). 309-317.
- Aytan, T. ve Güneş, G. (2017). Türkçe Öğretim Programına Göre Hazırlanan 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Temaları ve Türleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Kesit Akademi Dergisi*. 3(11). 256-275.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Batur, Z., Özdemir, P. (2021). Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerinin Kazanımlarla Örtüşme Durumları. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*. 5(1). 47-68.
- Bayraktar, İ. (2018). Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin İncelenmesi. *Journal of Language Research (JLR)*. 2(1). 1-7.
- Büyükkiz, K. ve Hasırcı, S. (2013). Ana Dili Öğretiminde Konuşma Becerisinin Yeri. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 1(1). 57-63.
- Çağrıtekin, (2021). *Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Metin Etkinliklerinin Girişimcilik Becerisi Açısından İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
- Çerçi, A. (2018). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının (5, 6, 7, 8. Sınıf). Yenilenen Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 6(2). 70-81.
- Çetinkaya, M. (2017). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Sözlü İletişim Becerilerini Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çetinkaya, V. (2020). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin ve Etkinliklerin Tür İle Kazanımlar Açısından Değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi] Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Çevik, A., ve Güneş, F. (2017). Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2). 272-286.

- Demirbükten, S. (2011). *İlköğretim I. Kademe 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Sözcük Türleri Bakımından İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi] Gazi Üniversitesi.
- Derman, S. (2008). *Dil Bilgisi Öğretiminde Metinlerin Seçimi Üzerine Bir Araştırma (7. Sınıf)*. [Doktora Tezi] Selçuk Üniversitesi.
- Dilidüzgün, Ş. (2014). Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretme Yöntemlerinin Yeterliliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 233-258.
- Dönmez, B. (2008). *Bolvadin İlçesi Merkez İlköğretim Okullarındaki 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Kompozisyonlarında Kullandıkları Sözcük Türleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayın No: 219354) [Yüksek Lisans Tezi] Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Erdoğan (2014). İlkokul 1-4. Sınıflar Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Yaratıcı Düşünme Becerisi Açısından İncelenmesi ve Sınıf Öğretmenlerinin Bu Etkinliklere İlişkin Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23). 25-58.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basın Yayın Tanıtım.
- Fil, O. (2006). *İlköğretim İkinci Kademe Ders Kitaplarında Sözcük Türlerinin Öğretimi*. [Yüksek Lisans Tezi], Gaziantep Üniversitesi.
- Genç, (2021). *Türkçe Ders Kitaplarının Kelime Öğretimi Açısından İncelenmesi ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi] Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (1), 197-210.
- Göçer, A. (2014). *Türkçe Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme*. Pegem Akademi.
- Göçer, A. (2014). *Yazma Uğraşı-Yazma Eğitimi*. Pegem Akademi.
- Gül, M. (2008). *Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Sınıflandırılması*. (Yayın No. 226028) [Yüksek Lisans Tezi] Mersin Üniversitesi.
- Gündoğdu, A. E. (2012). İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*. 1 (1), 201-217.
- Güneş, F. (2021). *Türkçe Öğretimi 'Yaklaşımlar ve Modeller'*. Pegem Akademi.
- Güneş, F. (2022). *Ders Kitaplarının Özellikleri ve İncelenmesi*. Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.
- Karadağ, Ö. ve Maden, S. (2019). Türkçe Öğretimi El Kitabı. Abdurrahman Güzel ve Halit Karatay (Ed.) *Yazma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme*. (3. Baskı, 11. Bölüm). Pegem Akademi.

- Karakaş Yıldırım, Ö. (2020). 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Yazma Etkinliklerinin Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2). 315-325.
- Kıyagan, (2019). 5, 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Yenilenmiş Bloom Sınıflamasına Göre Yaratıcılık Açısından Değerlendirilmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z., Ercilasun, A. B., Gülensoy, T., Parlatır, İ., Zülfikar, H., & Birinci, N. (2007). *Türk Dili ve Kompozisyon*. (2. Baskı) Ekin Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015) Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 3(3). 1-19.
- Lüle Mert, E. (2013). İlköğretim Türkçe Programı ile Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Kazanım ve Etkinliklerin Sözcük Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 13-31.
- MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- MEB (2015). Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Mutlu, H. H. ve Yurt E. E. (2019). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerin Öğrenme Alanlarına Dağılımının İncelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(3). 469-474.
- Numanoğlu, Ö. (2021). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Onan, B. (2019). *Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Abdurrahman Güzel ve Halit Karatay (Ed.) Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. (3. Baskı). Pegem Akademi.
- Özbay, M. (2005). Sesle İlgili Kavramlar ve Konuşma Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*. 33 (168).
- Öztürk, A. T., & Çerçi, A. (2019). Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4). 876-897.

- Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.
- Sarıca, A. (2014). *İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Sözcük Çalışmalarının Yöntem-Teknik ve Türkçe Öğretim Programındaki Kazanımlar Açısından İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi] Gazi Üniversitesi.
- Sarıkaya, B. (2021). 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin üst düzey düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 71-89.
- TDK (1998). Türkçe Sözlük (8. Baskı) Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Temizkan, M. (2014) Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Temel Beceriler Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1). 49-72.
- Yersüren, N. (2009). *Türk Dil Bilgisinde Kelime Türleri (Ad ve Ad Soylu Kelimeler)*. (Yayın No: 253422) [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Yıldırım, N. (2021). Ortaokul Türkçe Ders Kitabı (5, 6, 7 Ve 8. Sınıf) Etkinliklerinin Dil Becerilerine Dağılımı Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(4). 1445-1456.
- Zevfi, R. (2015). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler Açısından İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi] Mustafa Kemal Üniversitesi.

EKLER

EK-1: 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.73

3. **ETKİNLİK** Çevre kirliliğini önlemek için neler yapmalıyız? Konu ile ilgili görüşlerinizi açıklayınız. Konuşmanızda aşağıdaki uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanmaya dikkat ediniz.

yalnız

ama

fakat

lakin

ancak

EK-2: 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.210

8. ETKİNLİK Aşağıdaki cümleleri koyu renkte yazılan kelimelere dikkat ederek okuyunuz. Soruları cevaplayınız.

Münevver teyzenin haberi yok **ama** birlikte bekliyoruz postacıyı.

Kendisi de inanmamıştı belki **ama** Münevver teyzeye mektup vardı.

a) Bu kelime düşüncenin akışını değiştirmiş midir? Açıklayınız.

.....

b) Koyu yazılan kelimeler, cümleye nasıl bir anlam katmıştır? Yazınız.

.....

EK-3: 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.210

9. ETKİNLİK Aşağıda verilen cümlelerdeki boşluğa, uygun bağlantı ve geçiş ifadeleri yazınız.

- Günlerce çalıştı ..... işi zamanında teslim edemedi.
- Onunla bu konuyu konuşmayı düşündüm ..... beni anlamayacağını fark edince konuşmaktan vazgeçtim.
- Avrupa'da tahsilini tamamlamak istiyordu ..... şartlar imkân vermedi.

EK-4: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.54

6. Etkinlik

A) Aşağıdaki metni, noktalama işaretlerine dikkat ederek sessiz okuma tekniğiyle okuyunuz. Metni okurken koyu yazılmış kelimelerin metne kattığı anlama dikkat ediniz.

KAĞNIYLA YAZILAN DESTAN

On beş liseli arkadaşıyla Anadolu'ya kaçıp Kurtuluş Savaşı'na katılan ve cepheye cephane taşıyan kağnı kollarının komutanı anlatıyor: "Durmadan yol alıyorduk. Sürekli çalışan araç yorulur ve bozulabilir **ancak** bizde ne yorulmak ne dinlenmek ne de bozulup yolda kalmak vardı. Otomobiller, kamyonlar her yeri aşamazlardı. **Fakat** bizim için aşılamayacak yol yoktu. Ağır **ama** hep hareketliydik. Sürekli hedefe ilerliyor, hiç durmadan gidiyorduk.

Metin AYDOĞAN

EK-6: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.83

5. Etkinlik: Gelecek ile ilgili hayallerinizi anlatan bir konuşma yapınız. Konuşmanızda uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanınız.

EK-7: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.83

6. Etkinlik: Aşağıdaki metni inceleyiniz. Metinde altı çizili kelimelerin hangi varlıkların adlarını karşıladığını bulunuz. Varlıkların adlarını ilgili kutuların içine örnekteki gibi yazınız.

EN GÜZEL HEDİYE

Öğretmenimiz, elindeki kitabı göstererek "Bunu okudunuz mu çocuklar?" diye sordu. Herkes kitaba bakıyordu. Sevgi Naz parmağını kaldırdı: "Ben okudum öğretmenim."
"Sevgi Naz, sen bize kitabı biraz anlatabilir misin?"
"Anlatayım öğretmenim. Ben geçen yaz Ankara'ya gitmiştim. Teyzemle kitapçıları geziyorduk. Kitabı ilk olarak orada gördüm, çok beğendim. Teyzem de çok beğendi.
Ona bu kitabı almak istediğimi söyledim. Teyzem de kitabı alıp bana hediye etti. Bir gecede okudum kitabı. Daha önce böyle bir şey görmemiştim. Ben bilim insanların hayatlarını anlatan kitapları çok ilginç buluyorum. Onların hayatlarını okudukça ben de onlar gibi olmak istiyorum."
Öğretmenimiz araya girdi: "Kitap kimin hayatını anlatıyor Sevgi Naz?"
"İbn-i Sina'nın hayatını anlatıyor öğretmenim."

Seçil VARDAR

EK-8: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.89

8. Etkinlik

A) Aşağıdaki metni okuyunuz. Metni okurken kişi adlarının yerine kullanılmış olan kelimeleri bularak altlarını çiziniz.

Arkadaşlarım her yerde beni arıyormuş. Hâlbuki onlara: “Siz parka gidin, benim eve uğramam gerekiyor. Ben yarım saat sonra gelip sizi bulurum.” demiştim. Onlar da bana: “Tamam, o hâlde biz gidiyoruz, sen bize yetişirsin.” demişlerdi. Anlaştığımızı zannediyordum. Şimdi nasıl oldu da onları bulamadım, anlayamıyorum. Acaba saatim mi bozuldu? Bazen böyle sorunlar yaşıyorum. Sizin de başımıza geliyor mu böyle şeyler?

EK-9: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.89

8. Etkinlik

A) Aşağıdaki metni okuyunuz. Metni okurken kişi adlarının yerine kullanılmış olan kelimeleri bularak altlarını çiziniz.

Arkadaşlarım her yerde beni arıyormuş. Hâlbuki onlara: “Siz parka gidin, benim eve uğramam gerekiyor. Ben yarım saat sonra gelip sizi bulurum.” demiştim. Onlar da bana: “Tamam, o hâlde biz gidiyoruz, sen bize yetişirsin.” demişlerdi. Anlaştığımızı zannediyordum. Şimdi nasıl oldu da onları bulamadım, anlayamıyorum. Acaba saatim mi bozuldu? Bazen böyle sorunlar yaşıyorum. Sizin de başınıza geliyor mu böyle şeyler?

B) Yukarıdaki metinde kişi adlarının yerine kullanılan üç kelimeyi seçerek bunları birer cümlede kullanınız.

.....

.....

.....

.....

EK-10: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.95

7. Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde geçen zamirleri bulunuz. Bu zamirlerin hangi varlığı işaret ettiğini yanındaki sütuna örnekteki gibi yazınız.

Cümle	Zamir	İşaret yoluyla yerini tuttuğu varlık
İşte okulumuzun bilgisayar sınıfı. Sunumlarımızı burada yapıyoruz.	<i>Burada</i>	<i>Bilgisayar sınıfı</i>
Bilim dergilerini okumayı seviyorum. Ötekileri daha az okuyorum.	.....	.....
Bu bilgisayar bizim, beriki de Ahmetlerin.	.....	.....
Şunlar, yeni çıkan cep telefonları.	.....	.....
Bu, çocuklar için sakıncalı bir bilgisayar oyunuymuş.	.....	.....

EK-11: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.117

C) Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olan isimlere "Nasıl?" sorusunu sorunuz. Bu soruya verdiğiniz cevabı örnekteki gibi yazınız.

Bilgin, bilgiç bir tavırla sormuş.

Nasıl tavır?

Bilgiç tavır

Zavallı gemici "Hayır!" demiş.

.....

.....

Hızlı esen rüzgâr gemiyi sarsmış.

.....

.....

EK-12: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.122

4. Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili kelimeleri bulduracak şekilde sorular sorunuz. Bu soruları örnekteki gibi cevaplayınız.

<u>B</u> u seste bir yalvarış var gibi geldi.	Hangi ses?	Bu ses.
Kemal, <u>o</u> pencerenin önünde oturuyordu.	.....	.....
<u>B</u> yaramaz kuşlar ayaklarına iplik dolansa çözemezler.	.....	.....
<u>Ş</u> u kuşu kurtaralım baba.	.....	.....

EK-13: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.126

4. Etkinlik: Balıkçılın fiziksel özellikleri ile kişilik özelliklerini metinden hareketle yazınız.

<i>Fiziksel Özellikler</i>	<i>Kişilik Özellikleri</i>
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

EK-14: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.126

5. Etkinlik: Dinlediğiniz metni özetleyiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK-15: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.128

8. Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde boşluklara uygun olan kelimeleri örnekteki gibi yazınız.

birçok	..... <i>Her</i> ..... insan değerlidir.
birkaç	..... dünya buna bir inansa...
hiçbir	..... akrabamı ziyaret edeceğim.
her	..... iyilikler unutulmaz.
bütün	..... zaman yılmayacağız.
bazı	Kütüphaneden ..... kitap almayı planlıyorum.

EK-16: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.143

6. Etkinlik

A) Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. İsim tamlamalarının altını örnekteki gibi çiziniz.

Galaksiler, uzayın derinliklerinde bizden çok uzaklardadır.

Galaksilerin ışıkları kızıla kayıyor.

Bu yıldız, Güneş Sistemi'nin merkezinden ışık saçıyor.

Bilim insanları, bu konuda araştırmalar yapıyor.

Gezegelimizde yaşamın kaynağı Güneş'tir.

Neden evrenin başlangıcı olduğunu düşünüyoruz?

EK-17: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.143

B) Aşağıdaki atasözlerinin bazı kelimeleri eksik bırakılmıştır. Bu atasözlerini parantez içindeki isimlerle, isim tamlaması oluşturacak şekilde örnekteki gibi tamamlayınız.

..... *Yalancının mumu* ..... yatsıya kadar yanar.

(yalancı/mum)

Lafla ..... yürümez.

(peynir/gemi)

Borç .....dır.

(yiğit/kamçı)

..... uzaktan hoş gelir.

(davul/ses)

Komşu ..... muhtaçtır.

(komşu/kül)

..... ceviz silkilmez.

(ay/ışık)

EK-18: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.151

7. Etkinlik

A) Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. Sıfat tamlamalarını bularak örnekteki gibi altlarını çiziniz.

Yeni doğan güneşi seyrediyoruz.

Balıkçıların kovalarında irili ufaklı balıklar var.

Eğlenceli bir gezi olacağına benziyor.

Kız Kulesi, masalsi bir kuledir.

Her yerde tarihî yapılar var.

Bugün ilginç bir efsane dinledik.

EK-19: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.151

B) Aşağıdaki atasözlerini sıfatlar ve isimler bölümlerinden uygun sözcükleri seçerek örnekteki gibi tamamlayınız.

1. ....*keskin.sirke*..... küpüne zarar
2. .... pas tutmaz.
3. .... kırağı çalmaz.
4. .... kendini buğday ambarında sanır.
5. .... kara gün içindir.

SIFATLAR

İSİMLER

EK-20: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.210

6. Etkinlik

A) Aşağıdaki cümleleri okuyarak altı çizili kelimelerin cümlelere kattığı anlamları açıklayınız.

1. Babaannem, balkonundaki çiçeklere gözü gibi bakardı.
2. Misafirlerimiz gelene kadar hazırlıklarımızı tamamladık.
3. İş hayatı çok yoğun olmasına rağmen spor yapmaya da zaman ayırıyordu.
4. Akşama doğru arkadaşlarımızla gezmeye çıkacağız.
5. Sağlıklı yaşamak için düzenli spor yapmalıyız.

EK-21: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.210

B) Aşağıdaki cümlelerde tek başına anlamı olmayan kelimeleri bularak örnekteki gibi noktalı yerlere yazınız.

Yarışma gününe kadar çok çalışmalısınız.

.....*kadar*.....

Akrabalarını ziyaret etmek üzere memleketlerine gittiler.

.....

Kitaplarım ile geçirdiğim zamanları dünyalara değişmem.

.....

Atatürk'e göre sporcu ahlak sahibi olmalıdır.

.....

EK-23: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.220

7. Etkinlik

A) Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Cümleleri okurken altı çizili kelimelerin hangi amaçla kullanıldıklarını açıklayınız.

Müzik ve şiir her zaman iç içe olmuştur.

Sanatçılar ile yazarlar topluma yön verirler.

Dil önemli bir araçtır ama çok dikkatli kullanılmalıdır.

Çok çalışmalıyız çünkü ülkemizin geleceği çalışmamıza bağlıdır.

Başarı çok uzak zannedilir oysa kitapların arasındadır.

Trafik kurallarını çiğneyenler var hâlbuki o kurallar bizi koruyor.

EK-24: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.220

B) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle doldurunuz.

çünkü

hâlbuki

ve

fakat

ile

1. Kitapların kendileri küçük olabilir .....bize sundukları dünyalar sonsuzdur.

2. Sinan'ı uzun zamandır bekliyoruz .....hiç geç kalmazdı.

3. Bizler ülkemize .....bayrağımıza kalpten bağlı insanlarız.

4. Düzenli spor yapmalıyız .....düzenli spor yaparsak sağlıklı oluruz.

EK-26: 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.249

6. Etkinlik A) Aşağıdaki cümlelerde yer alan ünlemleri karşıladıkları duygularla örnekteki gibi eşleştiriniz.

seslenme	Yaşasın 23 Nisan!
coşku	Vah, yazık bu çocuğa!
üzüntü/acıma	Ya! Öyle mi? Bilmiyordum.
şaşıрма	Haydi, gidiyoruz!

EK-27: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.13

5. **ETKİNLİK:** Görsellerde anlatılan eylemleri (fiilleri), altlarında yazan anlam özelliklerine göre cümle içinde kullanınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK-28: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.14

6. ETKİNLİK: "Kütük" hikâyesinde geçen altı çizili fiilleri anlam özelliklerine göre sepetlere yerleştiriniz.

KÜTÜK

Alaca karanlık içinde sivri, siyah bir kayanın belli belirsiz hayali gibi yükselen Şalgo Burcu uyanıktı. Zaman zaman inleyen trampet seslerini, akşamın hafif rüzgârı derin bir uğultu hâlinde her tarafa yayıyordu. Kederli bağışmasıyla ölümü hatırlatan karga sürüleri, bulutlu havanın donuk hüznünü daha çok artırıyor. Mor dağlar gittikçe koyulaşiyor, gittikçe kararıyordu. Yamaçlardaki dağınık gölgeler, kuşsuz ormanlar, hiçkırın dereler, uzaklara giden yollar, ıssız korular, sanki korkunç bir fırtınanın gürlemesini bekliyorlardı.

Burcun tepesinde, beyazlı siyahlı bir bayrak, can çekişen bir kartal zdirabıyla kıvranıyordu. İki bin kişilik kuşatma ordusunun çadırları, kaleye giren yolun sağındaki büyük ağaçların etrafına kurulmuştu.

Ömer Seyfettin

EK-29: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.21

8. ETKİNLİK: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

a) Aşağıdaki parçada koyu yazılmış fiilleri (eylemleri) parçanın anlam bütünlüğüne dikkat ederek tamamlayınız.

Kaç saat geçtiğini **bil**..... İnsan böyle hâllerde zaman hissini **kaybet**.... Mezarlık tarafındaki kapıya **vur**..... gibi bir ses işitmeye **başla**..... Rüzgârdan başka ne **ol**.....? Fakat hayır, bu rüzgâr sarsıntısından başka bir şeydi. Yatağımdan doğrularak kulak **ver**..... ve gecenin içinde bir insan iniltisi işitir gibi **ol**..... Hemen yatağımdan **fırta**....., omuzlanma bir örtü alıp aşağı koşmaya **başla**.....

b) Eylemler tamamlandıktan sonra metinde ne gibi değişiklikler olmuştur? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

EK-30: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.21

9. ETKİNLİK: Aşağıdaki eylemlerin aldıkları çekim eklerini örnekteki gibi ilgili satırlara yazınız.

uğrayacak	-acak	yapalım	.....
uyusa	.....	söylememiş	.....
bulun	.....	olmalı	.....
ağlıyor	.....	korkar	.....

EK-31: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.28

5. **ETKİNLİK:** Aşağıdaki eylemlerden zaman bildirenleri saatin yanına, zaman bildirmeyenleri dilek kuyusunun yanına yazınız.

okuyor - yap - aldı - susmuş - gezmeli - çizer - baksa - soralım - konuşacak

EK-32: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.28

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki eylemleri, belirtilen kiplerde çekimleyerek birer cümle içinde kullanınız.

dinle-

Şimdiki Zaman	.....
Gelecek Zaman	.....
Geniş Zaman	.....
Görülen Geçmiş Zaman	.....
Duyulan Geçmiş Zaman	.....

anla-

Gereklilik Kipi	.....
Şart Kipi	.....
İstek Kipi	.....
Emir Kipi	.....

EK-33. 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.32

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde kullanılan eylem kiplerini inceleyerek örnekteki gibi işaretleyiniz.

Cümleler	HABER KİPLERİ					DİLEK-ŞART KİPLERİ			
	Görülen geçmiş zaman	Öğrenilen geçmiş zaman	Şimdiki zaman	Gelecek zaman	Geniş zaman	Gereklilik kipi	İstek kipi	Dilek-Şart kipi	Emir kipi
Ödevlerimi özenerek ve zamanında yapmalıyım.						✓			
Cephede yaralı bir askere rastladım.									
Öğrenciler dersi can kulağı ile dinliyor.									
Köyüne uzun yıllardır kendi başına gitmemiş.									
Odanı toplarsan birlikte sinemaya gideriz.									
Buraları dikkatli ve güzelce temizle.									
Bugün dışarıda beştaş oynayalım.									
Türkçe sınavları haftaya açıklanacak.									
Keşke sinemaya seninle gitsem.									

EK-34: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.37

8. Ahmet, Türkçe dersi için arama motorundan fiillerin anlam özellikleri ile ilgili cümleler aramaktadır. Ahmet'in bulduğu cümleleri örnekteki gibi sınıflandırmasına yardımcı olunuz.

- ✦ Bambaşka bir dünyada sizi nasıl bir yaşam bekliyor.
- ✦ Dolapta unutulmuş peynir bir haftada küflenmiş.
- ✦ Kitapları raflara alfabetik sıraya göre dizin.
- ✦ Bir başka gelir bahar Toros Dağlarına.
- ✦ Bahar gelince tüm doğa yeşerir.
- ✦ Eşyalar evin çatısında kullanılmadan duruyor.

İş fiili
.....
.....
.....
.....
.....

EK-35: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.37

9. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili eylemlerin hangi kiple çekimlendiğini belirleyerek uygun kutucuğu işaretleyiniz.

	Haber Kipi	Dilek Kipi
Teyzemler seneye Burdur'a <u>taşınacak</u> .	☐	☐
Kalan çantaları da siz <u>getirin</u> .	☐	☐
Dökülen yaprakları birer birer <u>topladı</u> .	☐	☐
Akşam saatlerinde mağazalar <u>kapanır</u> .	☐	☐
Bu müjdeyi Ali'ye hemen <u>vermeliyim</u> .	☐	☐
Yemeğe onu da <u>davet etmişsin</u> .	☐	☐
Kardeşim de bizimle <u>gelse</u> .	☐	☐
Sınıf başkanı içeride yoklama <u>alıyor</u> .	☐	☐
Ben bu konu üzerine biraz <u>düşünüyüm</u> .	☐	☐

EK-36: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.43

7. ETKİNLİK: Aşağıdaki eylemleri tablolarda verilen kip ve kişi eklerine göre örnekteki gibi çekimleyiniz.

Fiil koş	Gereklilik Kipi -malı	2. Tekil Kişi -sın	Çekimli Fiil koşmalısın
Fiil bil	Geniş Zaman	2. Çoğul Kişi	Çekimli Fiil
Fiil çalış	Şart Kipi	3. Çoğul Kişi	Çekimli Fiil
Fiil gez	Şimdiki Zaman	1. Tekil Kişi	Çekimli Fiil
Fiil oyna	Gelecek Zaman	3. Tekil Kişi	Çekimli Fiil
Fiil bekle	İstek Kipi	1. Çoğul Kişi	Çekimli Fiil

EK-37: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.48

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri anlam özelliklerine göre örnekteki gibi işaretleyiniz.

Erler ve subaylar oyunun başlamasını bekliyor.	☒ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı
Yaver Sallıh'ın yüzü gelen emirlerden sonra sarardı.	☐ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı
Bazen haydi diye bağırdığı duyuluyor.	☐ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı
Seyirciler arasında M. Kemal'i görmek herkesi şaşırttı.	☐ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı
Başkomutan maç seyretmek için Akşehir'e gelmiş.	☐ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı
Çal köyüne baharın gelmesiyle ağaçlar yeşermişti.	☐ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı
Yaverleri, arkasında ve ayakta maçı seyreliyorlar.	☐ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı
Maç düşmana karşı bir aldatmaca olarak düzenlenmiş.	☐ İş Fıllı	☐ Durum Fıllı	☐ Oluş Fıllı

EK-38: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.49

7. ETKİNLİK: "Savaşın çocuklar üzerindeki etkileri" konulu uluslararası bir konferansa konuşmacı olarak davetli olduğunuzu düşünün. Yapacağınız bu konuşmanın metnini aşağıya yazınız.

Yazınızda geçiş ve bağlantı ifadelerini (oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak ve son olarak) kullanınız. Metninizi aşağıdaki "Yazdıklarımı Değerlendiriyorum" formunu dikkate alarak yazınız.

Yazınızı aşağıdaki forma göre değerlendiriniz.

YAZDIKLARIMI DEĞERLENDİRİYORUM			
Özellikler	Evet	Hayır	Kismen
Yazımın içeriğine uygun başlık belirledim.	☐	☐	☐
Yazımda geçiş ve bağlantı ifadeleri kullandım.	☐	☐	☐
Yeni öğrendiğim kelime ve kavramları kullandım.	☐	☐	☐
Yazımı zenginleştirmek için atasözleri ve deyimler kullandım.	☒	☒	☒
Günlük hayattan örnekler verdim.	☐	☐	☐
Noktalama işaretlerini doğru yerde kullandım.	☐	☐	☐
Yazım kurallarına uydum.	☐	☐	☐

EK-39: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.52

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. Bu cümlelerdeki parantez içinde verilen fiillere kip ve kişi ekleri getirerek örnekteki gibi tamamlayınız.

Bir gazeteci Sabiha ve Zehra'nın ilginç bir okul anısını **anlatır**. (anlatmak)

Çocukların çok sevdiği o neşeli hoca ..... (değişmek)

Ertesi gün yeni hoca kızlara bir şeyler ..... (söylemek)

Sabiha ile Zehra hep bu konuyu ..... (konuşmak)

İki gün sonra Atatürk, bir fırsatını ..... (bulmak)

Bu hoca, bundan sonra onun daima hocası ..... (olmak)

Soluğu Atatürk'ün huzurunda ..... (almak)

Onu kızdırdıkları hâlde sabırla ..... (susmak)

Bu güzel filmi birlikte ..... (izlemek)

Apartman girişine bisikletimi ..... (bırakmak)

Almanya'dan müjdeli haber ..... (gelmek)

Şampiyonluk maçına ..... (gitmek)

Annem her şeyi sevgiyle ..... (yapmak)

Parktaki banklar ..... (kırmak)

EK-40: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.56

7. ETKİNLİK: Aşağıdaki metinde geçen haber ve dilek kipi almış fiilleri bulunuz. Bulduğunuz fiilleri ilgili kutulara yazınız.

Ya Sütlüce'nin Başına Gelenler

(...)

Düşman denizaltısı, Sütlüce'yi durdurur. Gemiye çıkan üç düşman subayı etrafı inceler. Kaptan Sezai Bey'e:

— Çanakkale'ye mi? der düşman subaylarından biri alaylı alaylı.

— Evet, diye cevap verir Kaptan Sezai Bey. Hastanelere malzeme götürüyorum. Öteki subay:

— Bunlar, Çanakkale'de savaşan askerlere giden erzaklar, savaş malzemesi değil, der.

Sonra da yanında bulunan daha yüksek rütbeli düşman subayına bakarak:

— Bu gemiyi de batıralım komutanım.

Üst rütbeli düşman subayı, yanında konuşan subaya bakar. Bu bakış: "Çeneni kapa ve sus!" demektir. Sonra da Kaptan Sezai Bey'e:

— Bu seferlik sizi bırakıyorum. Bir daha bu denizde size rastlarsam hiç tereddüt etmeden batırım, diyerek gemiden ayrılır.

Böylece Sütlüce gemisi ve Kaptan Sezai Bey serbest kalarak yoluna devam etti. Gelibolu'ya vardığında derin bir "oh" çekti. Yükünü boşalttıktan sonra da yeni seferler için tekrar İstanbul'a döndü.

(...)

Yaşar AKSAN
(Kısaltılmıştır.)

Haber Kipi

.....

.....

.....

.....

Dilek Kipi

.....

.....

.....

.....

EK-41: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.68

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümleleri inceleyerek fiillere gelen eklerin zamanlarını yanlarına yazınız.

1988-1998 yılları arasında tam 378 kez ekrana çıkıyor.	şimdiki zaman
"Adam Olacak Çocuk" programı her pazar yayınlanıyor.	
Annesi Rikkat Hanım'ın desteğiyle müziğe daha çok bağlanır.	
Barış Manço'nun yolu bir gün Japonya'ya düşer.	
Sanatçının yeni albümü bugün çıkmış olacak.	
Konsere gitmek için birazdan yola çıkarsınız.	
Barış Manço 1943 yılında İstanbul'da doğuyor.	
Bu parayla "Barış Manço Şarkıları" konserine bilet alacaksınız.	

b) Yukarıdaki cümlelerde fiillere gelen zaman ekleriyle cümlenin bildirdiği zaman aynı mıdır? Neden?

EK-42: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.68

7. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerin fiillerinde zaman ve anlam kayması vardır. Cümlelerdeki anlam kaymalarını düzelterek örnekteki gibi yazınız.

a) Bugün tüm anaokullarında "Arkadaşım Eşek" şarkısıyla çocuklar coşuyor.

Bugün tüm anaokullarında "Arkadaşım Eşek" şarkısıyla çocuklar coşar.

b) "Kara Sevda" şarkısı Japonya'da 90'lı yıllarda büyük ilgi görüyor.

c) Manço'nun annesi savaş yıllarında İstanbul'a döner.

d) Barış Manço "Gülümbe" şarkısını babaannesi Nimet Hanım için yazar.

e) Yurt dışında binlerce kişinin katıldığı dev konserlere imza atar.

EK-43: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.76

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde zaman ve anlam kaymasına uğramış fiilleri bulup örnekteki gibi yazınız.

	Biçim	Anlam
Chris 1932'de Rorunda Hastanesinde doğar.	geniş zaman	geçmiş zaman
Annem, bebekken sorunlarımı fark ediyor.		
Çizdiği o tek harf ona yeni bir dünya için yol olur.		
Mona! Hemen kardeşine de tebeşir veriyorsun.		
Ailem haftaya beni bahsedilen kuruma götürüyor.		
Cümle derter tükenir bir gün.		
Chris o gece çizdiği harfle herkesi şaşırtıyor.		
Annemle her gün üst katta saatlerce oturuyoruz.		

EK-44: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.82

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

a) "İnsanlarla Geçinme Sanatı" metninde geçen koşul anlamına sahip aşağıdaki cümleleri inceleyiniz.

- Kendi kendimizle problemimizin olduğunu biraz **düşünürsek** bulabiliriz.
- Karşımızdakini, "Ben ailem için, çalıştığım iş yeri için, bu ülke için önemli ve gerekliyim." şeklinde **düşündürebiliyorsak** o kişiyle aramızdaki alıcı-vericiler açık olacağı için onlarla geçinmemiz daha kolay olur.
- "Affedersiniz, dalgınlığıma gelmiş, yardım edebilirim..." **dersek** ortaya çıkan tablo çok farklı olacaktır.

b) Aşağıdaki metni okuyup koşul anlamı içeren cümleleri boşluklara yazınız.

Misafirliğe Dair

(...)

Misafirlik samimi olmalıdır. Onun için insan kimlerle ahbaplık etmek istiyorsa onların misafirliğine gitmeli, ahbaplık etmek istemediklerinin de misafirliklerini kabul etmemeli ki samimiyet dışı bir misafirlik oyununun can sıkıcı neticelerine maruz kalmasin. Aslında bir insanın sizi aramış olması, sizi görmek için zahmetlere katlanması, onu iyi karşılamanız için kâfi bir sebeptir. Fakat şayet bu geliş, elbisenizi görmek, evinizin içini görmek, hâlinizi, tavrınızı süzmek içinse bir zaman mukaddes sayılmış olan misafirlik bu olmadığı için, böyle bir misafiri sevmemenizde hiçbir mahzur yoktur. (...)

Meşhur İmparator Ogüst (Ogüst) vatandaşlarından kim çağırırsa onun evine misafir gidermiş. Bir gün kendisini bir vatandaş davet etmiş. Fakat o kadar laubali davranmış, o kadar üstünkörü yemekler önüne sürmüş ki Ogüst'ün canı sıkılmış. Giderken:

— Teşekkür ederim ama bu kadar dost olduğumuzu zannetmiyordum, demiş.

Her misafirin, ne kadar alçak gönüllü olursa olsun, biraz itibar istediğini unutmamalı!

Şevket RADO

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK-45: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.83

7. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde zaman anlamı taşıyan kelime ve kelime gruplarını belirleyerek kutucuklara yazınız.

İnsanlarla iyi geçinirsek ömür boyunca mutlu oluruz.	..... ömür boyunca .....
Her zaman ölçülü hareket etmek durumundayız.	.....
Sabahleyin karşılaştığımız birine "Günaydın." diyor muyuz?	.....
Kişisel gelişimle ilgili kitapları geçen yıl okumuştum.	.....
İnsanlar bahar aylarında daha mutlu oluyor.	.....
Sanatçı lise yıllarında uluslararası bir yarışmaya katılmış.	.....
Çoğu zaman en büyük pişmanlıklarımız dilimizle söylediklerimizden kaynaklanır.	.....
"İletişim" konulu konferansa iki gün sonra gideceğiz.	.....
1988-1998 yılları arasında üniversitede öğretim görevlisi olarak çalıştım.	.....

EK-46: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.83

8. ETKİNLİK: Aşağıdaki zarfları cümlelerdeki uygun boşluklara yazınız.

1. Onunla ..... otobüste karşılaşırsınız.
2. Adana'dan ..... gelmemize rağmen ..... da Mersin'e gideceğiz.
3. Gezip gördüğün yerleri ..... bize anlat bakalım.
4. Ünlü müzisyen ..... İstanbul'a konser vermeye gelecek.
5. .... geldiğinde ağaçlarda yapraklar sarılamaya başlar.
6. Bizim evin yerinde ..... yazlık sinema varmış.
7. .... sahilde rüzgâr hafif hafif esiyordu.

EK-47: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.86

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde geçen zarfların altını çiziniz. Cümleye kattığı anlamları örnekteki gibi yazınız.

Evliya Çelebi, <u>1611 yılında</u> İstanbul'da doğmuş.	..... zaman .....
Atına bindikten sonra yeni yerler görebilmek için gitti.	.....
Seyahatname ilk olarak ne zaman basıldı?	.....
Evliya Çelebi, başarılı olmak için çok çalıştı.	.....
Ailesi savaştan sonra İstanbul'a yerleşti.	.....
Evliya Çelebi, Anadolu'yu karış karış gezdi.	.....
Evliya Çelebi, kervansaraydan içeri girdi.	.....
Epeyce gezdi uçsuz bucaksız Anadolu'yu.	.....
Seyahatname'yi nasıl kaleme almıştır?	.....

EK-48: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.91

6. Aşağıda yer alan cümlelerdeki boşlukları uygun olan geçiş ve bağlantı ifadeleri ile tamamlayınız.

Yürümekten perişan oldum ..... ayağıma kara sular indi.

Herkes yarınki sınava iyi çalışsın ..... son konulara dikkat edin.

Annemi bugün kırdım ..... onu kırmak istememiştim.

Bu olayın ..... ne zaman gerçekleştiğini bilmiyoruz.

..... nasihatlerimi sakın aklından çıkarma.

EK-49: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.131

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri inceleyerek uygun tablolara yerleştiriniz.

- Piri ile Kemal Reis balığa çıkıyorlarmış.
- Kemal Reis ile zaman zaman denize açılır.
- Piri ve amcası denizcilik üzerine sohbetini sürdürürler.
- Belki haritacılık konusunda bilgilerimizi paylaşabiliriz.
- Piri Reis 1511 yılında memleketi Gelibolu'ya döner.
- Piri Reis çalışmalarına ömrünün sonuna dek devam eder.

Basit Fiiller	Türemiş Fiiller	Birleşik Fiiller
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

EK-50: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.139

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki fiilleri yapısına göre "basit, türemiş, birleşik" olacak şekilde örnekteki gibi yazınız.

Kelimeler	Basit	Türemiş	Birleşik
oku-	okurum	okuturum	okuyabilirim
koş-			
bak-			
yaz-			
iç-			
yap-			
yık-			

EK-51: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.139

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde fiilleri niteleyen kelimelerin cümleye kattığı anlamı örnekteki gibi yazınız.

Yılbaşı gecesinden sonra mışıl mışıl uyumaktasınız.	durum
Yüzünüzü yıkarken DNA ve protein alıcısı harekete geçer.	
Mars'ta kış hızla yaklaşıyor.	
Bir tanesi dikkatinizi aniden çekiyor.	
Metindeki olay 2100 yılında geçer.	
Giyinir ve aceleyle dışarı fırlarsınız.	
Manyetik arabanızla dolaşmayı çok istiyorum.	
Manyetik araç internete hemen bağlanır.	
Yeni satın aldığınız yazılım programı nasıl kullanılıyor?	
Manyetik aracınız sessizce havalanır.	
Işıklar birden kararır.	
Sonunda eve tekrar geldiniz.	
Molly duvar ekranında ansızın belirir.	

EK-52: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.150

4. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri inceleyerek uygun tablolara yerleştiriniz.

- Geleceği düşünmek ve ileride neler olabileceğini tahmin etmek bizi hep heyecanlandırmıştır.
- Acaba bu önemli gelişmelerden hangileri tahmin edilebilmiştir?
- Yaptığı projeye bölüm şefinin gözüne girdi.
- 19. yüzyılın sonlarına doğru siyah beyaz fotoğraflar popüler hâle geldi.
- 1907 yılında Lumiere (Lumyır) kardeşlerin renkli filmi bulmalarıyla fotoğrafçılık daha da yaygınlaştı.
- Uzaya gönderilen ilk otomobil oldu.
- Günümüzde jet uçakları ses hızından daha hızlı uçabiliyor.
- Dünyanın en güçlü roketi Mars'a doğru yol aldı.
- Bu motor 1941'de kullanılmaya başlandı.
- Wright Kardeşler, 12 saniye boyunca uçarak 44 metrelik bir mesafe katettiler.
- NASA şimdi bu kırmızı gezegene astronot göndermek için hazırlıklar yapıyor.
- Bu telefonlarla internet bağlantısı kuruluyor.
- Graham Bell, telefonu icat etti.
- Bugünlerde robotlar, hızla hayatımıza giriyorlar.

Basit Fiiller	Türemiş Fiiller	Birleşik Fiiller
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

EK-53: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.154

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde yer alan filleri yapılarına göre inceleyiniz. Bu filleri örnekteki gibi tabloya yazarak uygun seçeneği işaretleyiniz.

- Cahit Arf 1910 yılında Selanik'te **dünyaya geldi**.
- Matematik ve bilim dünyasına önemli katkılarda bulundu.
- Doktorasını yapmak için Almanya'ya gitti.
- Babası liseyi okuması için Fransa'ya gönderdi.
- Tekerlek Mezopotomyalılar tarafından icat edildi.
- Yükseköğrenimini 1932'de Fransa'da tamamladı.
- Helmut Hesse (Helmut Hes)'le birlikte "Hesse-Arf Kuramı" nı geliştirdi.
- Ortaokul yıllarında öğretmeni matematiğe olan ilgisini fark etti.
- 1964 yılında TÜBİTAK'ın ilk "bilim kurulu" başkanı oldu.
- Baharla birlikte doğa dile geldi.
- Matematiğin önemini ülkece kavradık.
- Matematik sorularını hızlıca çözüverdim.
- Cahit Arf onuruna İstanbul'da sempozyum düzenlendi.

Filler	Basit Fiil	Türemiş Fiil	Birleşik Fiil
dünyaya gelmek			✓
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

EK-54: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.206

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.

a) Aşağıdaki cümlelerde yer alan fillerin altını örnekteki gibi çiziniz.

- Sait Faik gökyüzünü ayıyla, yıldızıyla, güneşiyle sever.
- Vaktiyle köyümüzdeki göle kuşlar göçerdi.
- İşliyor kanat seslerinde kuşların.
- Yaz mevsiminde buğdaylar olgunlaşır.
- Gök masmavi bu sabah güzel şeyler düşünelim diye.
- Boy boy insan gölgeleri kımıldar, güneşi içmiş kaldırımlarda.
- Yemyeşil oluvermiş ağaçlar.
- Kuzey ışıklarını büyük bir heyecanla izledim.
- Küçük çocuk denizlerin kirlenmesine çok üzülür.
- Çiçekler uzun süre sulanmayınca yaprakları sararmış.
- Kurstan çıktıktan sonra sahilde biraz yürüdüm.
- Ördek gölde yüzüyor.
- Nergis çiçeğinin kokusunu çok severim.
- Yaz başında Davraz Dağı'nın zirvesinde kalan son karlar da erir.
- Annelerimiz, babalarımız doğanın her türlü güzelliğini yaşamış.
- Sakura çiçekleri martın son haftasında açar.
- İkinci yağmurlarından sonra gökkuşağını görürüz.
- Annem yaşlandıkça saçları ağardı.
- Bahar aylarını anlatan şiirleri araştıracağım.
- Yazar doğadaki değişime üzülür.
- Karadeniz halkı yaz gelince yaylalara çıkar.

EK-55: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.206

b) Altını çizdiğiniz fiilleri anlam özelliklerine göre örnekteki gibi gruplayınız.

İş Bildiren Fiiller	Oluş Bildiren Fiiller	Durum Bildiren Fiiller
sever	....	....

EK-56: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.212

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki metinde bulunan haber kipi almış fiillerin altını çiziniz.

Birer Birer

Bir arkadaşımız, Meksika'da gün batarken bomboş kumsalda yürüyormuş. O sırada uzakta biri dikkatini çekmiş. (...) Adamın uzandığı yerden bir şeyler alıp denize attığını fark etmiş. Sürekli bir şey alıp denize fırlatıyormuş.

Arkadaşımız iyice yaklaşınca adamın kıyıya vuran denizyıldızlarını birer birer alıp denize attığını anlamış. Arkadaşımız biraz şaşırılmış. Adama yaklaşmış, "İyi akşamlar bayım. Ne yaptığınızı sorabilir miyim?"

"Denizyıldızlarını denize geri atıyorum. Şu anda deniz çekildiğinden, denizyıldızlarının hepsi karaya vurmuş. Onları denize geri atmazsam oksijensizlikten hepsi de ölecek."

Arkadaşımız, "Anlıyorum." diye yanıtlamış. "Ama bu kumsalda binlerce denizyıldız olmalı. Hepsini kurtarmamız mümkün değil. Burada onlardan çok var. Üstelik bu kumsalın her yerine yetişmeniz imkânsız. Hiçbir şeyi değiştiremezsiniz, görmüyor musunuz?"

Adam gülümsemiş. Yere eğilmiş ve yine bir denizyıldızı alıp denize attıktan sonra, "En azından birinin daha hayatını değiştirelim!" demiş.

Jack Canfield (Cek Kenfiyit) ve Mark V. Hansen (Mark V. Hensin)

Çev.: Şerife KÜÇÜKAL

EK-57: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.212

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde yer alan fiil çekim eklerinin altını renkli kalemle çizin. Kiplerin bildirdiği zamanları örnekteki gibi karşısına yazınız.

Kuyucak köyünün kaderi bugün lavanta ile tersine dönüyor.	şimdiki zaman
Lavanta ilk defa 1975 yılında köye getirilmiş.	.....
Çiçeklenme kademeli olarak yaklaşık 45-50 gün sürer.	.....
Çiçeklenme döneminde köy âdeta mora boyanmış bir hâl alır.	.....
Ağustos ayında ise lavanta hasadı başladı.	.....
30 alleye on beşer kök şeklinde dağıtılarak üretime başlanmış.	.....
Gülden sonra yaygın olarak yetişen lavanta da ilçenin güzelliği ve hoş kokusuna ayrı bir rayiha katıyor.	.....
Lavanta kokulu Kuyucak köyünü çok seviyorum.	.....
Lavanta bahçelerinde anılar mis kokulu lavanta balını yapar.	.....

EK-58: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.215

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerin bazılarında çekimli fiiller bulunmaktadır. Çekimli fiillerin altını örnekteki gibi çizin.

- Deniz yüzeyinde, irili ufaklı buz kütleleri yüzüyor.
- Geminin etrafı buz dağlarıyla çevriliydi.
- Bulutlar rüzgârın artacağına işaretmiş.
- Hava güzelse güvertede oturabiliriz.
- Gemi sis içinde yavaş yavaş ilerledi.
- Sirius; beyaz, tüysü bulutlardır.
- Antarktika'da görüntüler her an değişir.
- Buzları ilk gördüğünde pek heyecanlanmış.
- Gökyüzünde tek bir bulut yoktu.
- Bugün uçsuz bucaksız denize açılalı dört gün oldu.

EK-59: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.229

7. **ETKİNLİK:** Aşağıdaki cümlelerde yer alan fiilleri yapılarına göre inceleyerek uygun tablolara yazınız.

- Gözlerimle kucaklar gibi uzaktan, seni görüyorum yine İstanbul.
- Durmuş bir tepende okuduğum mektep.
- Adalar'da çamların uykusunu anarım.
- Bir eski türküyü kulağıma fısıldar.
- Göğünde tanıdım ayın on dördünü.
- Eylül ayında okullar açıldı.
- Teyzemler hafta sonu bize gelebilir.
- Kuşlar, kuzey yarım küreden güney yarım küreye göç etti.
- Dolmabahçe Sarayı'nın inşaatı 1856 yılında bitmiş.
- İlimize büyük bir fabrika kuruluyor.
- Çamlıca Tepesi ziyaretçilerine büyüleyici bir manzara sunar.
- Bana bu konuyu bir kere daha anlativer.
- Lütfen hediyemi kabul buyurunuz.
- Bu kitabı bir haftada okuyuverdim.
- Çamlıca Tepesi'nde annemle birlikte gezindik.
- Hepimizi mutlu kıldınız.
- Uzun zamandır aramızdan su sızıyor.
- Galata Kulesi'nden Halıç manzarası görülür.
- Ortaköy denince aklıma İskele Meydanı geliyor.
- Kız Kulesi'ne sandallarla ulaşılır.

Basit Fiiller
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Türemiş Fiiller
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Birleşik Fiiller
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK-60: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.216

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde yer alan fiillerin kiplerini bulunuz. Bulduğunuz kipleri karşlarına yazınız.

Gemi sabah saatlerinde denize açılacak .	gelecek zaman
Yolcuların çoğu kamaralarına çekilmiş.	.....
Geminin güvertesinde fotoğraf çekelim.	.....
Nehirler denizlerle birleşir.	.....
Bana küresel ısınmanın sebeplerini anlat.	.....
Denizdeki buz dağlarına gemiden baktık.	.....
Antarktika'da çok büyük buz dağları bulunur.	.....
Buzulların erimemesi için küresel ısınmaya engel olmalıyız.	.....
Geminin çevresinde sürekli olarak buzullar akıp gidiyor.	.....
Stratus bulutları değişken havalarda belirir.	.....
Bilim insanları çevre kirliliğine bir çözüm bulsa.	.....
Ufukta görülmemiş bir güzellik belirmiş.	.....
Gemi düdüğü çala çala ilerliyor.	.....

EK-:61: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.235

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde yer alan fiilleri cümleye uygun farklı kip ve kişi ekleriyle tamamlayınız.

- Anadolu'yu kaplayan bir kara su yağ.....
- Adam koskoca çadırını getir.....
- Kasabanın tam ortasına kur.....
- Kasabalı filii doyur.....
- Kışın soğuğu bütün korkuları bastır.....
- Ocağına düş..... şehzadem!
- Hoca artık huzurda bulun.....
- Ne diler..... dil..... benden.
- Yarı Akşehir'e gezmeye git.....
- Fil için teşekkürlerimizi arz et.....
- Hocam sizinle birlikte şehzadeye git.....
- File bir eş gönderilmesi için ferman buyur.....

EK-62: 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.247

7. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde yer alan fiilleri inceleyiniz. Fiilleri tablodaki uygun yerlere yerleştiriniz.

- Kırk yiğit Edirne'nin batısında bir çayırılıkta güreştiler.
- Savaşçılar çimenlerde biraz dinlendiler.
- Oyunun her türlü sergileniyordu.
- Genç pehlivan, güreşiyle seyircilerin gözüne girdi.
- Güreş ikinci gece de sürdü.
- Edirne'nin yaprak çiğeri de meşhur olmuştur.
- O gün oraya bir rastlantı sonucu Türk birliği geldi.
- Kırk mezarın yanı başında kırk pınar fışkırmış.
- Kırkpınar güreşleri haziran ayının ortalarında yapılır.
- Cazgır, pehlivanları er meydanına davet etti.
- İçinden nice cihan pehlivanlar çıktı.
- Teknik direktör maçtan sonra takım kaptanıyla görüştü.

Basit Fiiller	Türemiş Fiiller	Birleşik Fiiller
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

5. ETKİNLİK

Aşağıdaki metni okuyunuz. Metinde geçen geçiş ve bağlantı ifadelerinin altlarını çizip bu ifadelerin anlatıma olan katkısını yazınız.

Gençlik kavramı, biyolojik anlamda kullanıldığı zaman şüphesiz ki belli bir yaş dönemini ifade eder. Atatürk, gençlere verdiği önemi ilk olarak 19 Mayıs tarihini "Gençlik ve Spor Bayramı" hediye ederek göstermiştir. Atatürk, gençlerin özellikle sağlam ve olumlu bir karakter taşımalarını önemsemiştir.

Kısaca Atatürk gençliği, ideal gençliği oluşturmalıdır. Son olarak diyebiliriz ki ilkelere bağlı, çalışkan ve vatansever bir gençlik Atatürk'ün idealiydi.

Komisyon

.....

.....

.....

EK-54: 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.120

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerdeki özne ve yüklemi belirleyiniz. Zarf tamlayıcılarını karşısındaki boşluğa yazınız.

	Zarf Tamlayıcısı
(Ben / G.Ö.) Arkama bakmadan <u>yürüyorum.</u> Yüklem	Arkama bakmadan
Kaldırımların sesi, sesler kesilince duyulur.	
Islak bir yorgan gibi sımsıkı bürüneyim.	
Hiçbir zaman bitmesin yolculuğum.	
Uzansın gövdem, taşlara boydan boya.	
Serin karanlıkları üstüme yavaşça örtün.	

6. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümleleri özne-yüklem (etken-edilgen) ilişkisi bakımından inceleyiniz. Fiillerin özelliklerini karşılarındaki bölüme yazınız.

	Özne-Yüklem İlişkisine Göre
Bereket topraktan bulut gibi köpürtülmüş.	<i>edilgen fiil</i>
Pehlivan dağlarında, şafaklar büyümüş.	
Göğe kılıçlar çekilmiş.	
Neftî ormanlar saçlarını rüzgâra vermiş.	
Türkiye şiiri çok beğenilmiş.	
Uçan yıldız dondurur Ardahan'ın kışları.	

EK-55: 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.167

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki fiilleri cümle içerisinde **yüklem görevinde** kullanınız. Fiillerin nesne alıp alamadığını örneklerdeki gibi gösteriniz.

Fiil	Cümle	Nesnesi Var / Yok
yarat-	Halk burada türlü efsaneler yaratmış.	efsaneler
koş-	Sabahın erken saatlerinde koştum.	-
topla-		
gez-		
oku-		
otur-		
git-		
çalış-		
gel-		

EK-56: 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.171

7. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerin özne ve yüklemine varsa nesnesini bulunuz. Cümleleri nesne-yüklem (geçişli-geçişsiz) ilişkisi bakımından inceleyiniz. Cümlelerin özelliklerini karşısındaki bölüme yazınız.

	Nesnesine Göre
Gemi, hızla karaya doğru <u>sürükleniyordu.</u> Özne Yüklem	<i>geçişsiz</i>
Sen Augustin (Sen Ağustin) Burnu'ndan geçerek okyanusa açıldık.	
Üç tayfayı hırçın dalgalara kaptırdık.	
Çiftliğimde olsaydım keyifle kahveni yudumluyordum.	
Kamaramdan korkuyla dışarı fırladım.	
Korkunç bir gürültüyle sarsıldık.	
Kaptan, kurtuluş planlarımızı dinliyordu.	

EK-57: 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.190

a) Aşağıdaki metni okuyunuz.

EFEMERA

Efemera, gündelik yaşama ait "ıvır zıvır" olarak nitelendirilebilecek kısa ömürlü küçük belgeleri ifade eden bir tanımlamadır. Başka bir deyişle efemera, "gündelik hayatın önemsiz geçici belgeleri"dir.

Biriktirilerek koleksiyon yapılan ve gelecek kuşaklara aktarılan gazeteler, dergiler, sinema biletleri, tiyatro programları, el ilanları, afişler, posterler, çikolata kartları, tapu belgeleri, takvimler, kartvizitler, etiketler, kartpostallar, menüler ticari materyaller ve benzerleri, hemen hemen sosyal hayatın tamamında kullanılan belgeler olması dolayısı ile toplumun kültürü hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Gündelik yaşamın ayrıntılarını belgeleyen efemera belgeler, kültürel ve tarihsel çalışmalara ışık tutar. Kısaca efemera koleksiyonerliği kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılması açısından son derece önemlidir.

Komisyon

b) Metindeki geçiş ve bağlantı ifadelerini bulunuz. Bu ifadelerin anlatıma olan katkısını belirtiniz.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki cümlelerin yüklemine bulunuz. Yüklemine göre cümlenin türünü yazınız.

Yüklemin Türüne Göre

Gidiyorum gündüz gece. Yüklem	○ ○	Fiil Cümlesi
Uzun ince bir yoldayım.	○ ○	.....
Okuduğumuz şiiri çok beğendim.	○ ○	.....
İki kapılı bir handayım.	○ ○	.....
Gidenleri hep görüyorum.	○ ○	.....
Sebep arıyorum kalkmaya.	○ ○	.....
Veysel bu işe şaşmaktadır.	○ ○	.....
İki kapılı bir han denen yer dünyadır.	○ ○	.....

b) Siz de isim ve fiil cümlelerine örnek veriniz.

İsim Cümlesi:

.....

Fiil Cümlesi:

.....

EK-59: 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİK ÖRNEĞİ, S.233

8. ETKİNLİK

Aşağıdaki cümlelerin özelliklerini (yükleminin türüne, yükleminin yerine, anlamına ve yapısına göre) tespit ederek cümlelerin altına örnekteki gibi yazınız.

1. Şimdi bir rüzgâr geçti buradan.
fiil cümlesi – devrik cümle – olumlu cümle – tek yüklemlî cümle

2. Nerelerde gezmiş tozmuş?

3. Sonra başlamış tırmanmaya dağlara doğru.

4. Gördükleri çiçeğe benzer kızlardı.

5. Soraydım söyledî herhâlde ama sormadım.

6. Islak, karanlık odalarda beşik sallamaktadır.

7. Koştum ama yetişemedim.

8. Tuz kokusu, katran kokusu, ter kokusu yüreğini allak bullak etmiştir.

9. Büyüktü otları yaylaların.

10. Toz toprak gözlerine gitmiştir.